

Департамент освіти і науки
Київської обласної державної адміністрації
Комунальний навчальний заклад
Київської обласної ради
«Київський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних кадрів»

*ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ
ЗБІРНИК*

5(235)/2020

ПРАВЕНЬ

Інформаційно-методичний збірник : спеціалізоване педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2020. № 5 (235). 76 с.

Передплатний індекс – 02136

Реєстраційне свідоцтво КІ № 424 від 20.12.1999 р.

Матеріали випуску систематизовано у двох розділах: «Створення інформаційно-освітнього середовища системи освіти регіону», «Розвиток професійної компетентності керівників і педагогічних працівників закладів освіти».

У першому розділі «Створення інформаційно-освітнього середовища системи освіти регіону» уміщено матеріали, представлені в рубриках «Організація профільного навчання», «Виховний процес. Формування ключових компетентностей», «Інклюзивна освіта», зокрема: методичні рекомендації щодо організації профільного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах реформування, щодо роботи з дітьми зі складними комплексними порушеннями розвитку; інформаційні ресурси для формування ключових компетентностей у педагогів та учнів.

У другому розділі «Розвиток професійної компетентності керівників і педагогічних працівників закладів освіти» матеріали представлено в рубриках «Дошкільна освіта», «Мистецька освіта», «Ефективне використання м'яких навичок у професійній діяльності», як-от: формування та розвиток мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку, спеціальні методи музичного навчання у реалізації нового змісту шкільної мистецької освіти в початковій та основній школі, креативне мислення – Soft Skill (м'яка навичка) успішного вчителя.

Департамент освіти і науки
Київської обласної державної адміністрації, 2020
© Комунальний навчальний заклад
Київської обласної ради
«Київський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних кадрів», 2020

ІНФОРМАЦІЙНО–МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК № 5 / (235)

РОЗДІЛ І. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ.....	4
1.1. <i>Організація профільного навчання.....</i>	4
1.1. <i>Бендерець Н. М., Часнікова О. В., Шевченко А. М.</i> Про організацію профільного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах реформування: методичні рекомендації.....	4
1.2. <i>Виховний процес. Формування ключових компетентностей.....</i>	20
1.2.1. <i>Боярчук О. І., Микитюк Л. В., Славінська М. О.</i> Інформаційні ресурси для формування ключових компетентностей у педагогів та учнів.....	20
1.3. <i>Інклюзивна освіта.....</i>	26
1.3.1. <i>Луценко Т. М., Слободяник Г. І., Дерій О. В.</i> Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми зі складними комплексними порушеннями розвитку.....	26
РОЗДІЛ ІІ. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	43
2.1. <i>Дошкільна освіта.....</i>	43
2.1.1. <i>Корж Т. М.</i> Формування та розвиток мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку.....	43
2.2. <i>Мистецька освіта.....</i>	56
2.2.1. <i>Ковальова С. В.</i> Спеціальні методи музичного навчання у реалізації нового змісту шкільної мистецької освіти в початковій та основній школі.....	56
2.3. <i>Ефективне використання м'яких навичок у професійній діяльності.....</i>	70
2.3.1. <i>Коптіла Ю. М.</i> Креативне мислення – Soft Skill (м'яка навичка) успішного вчителя.....	70

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

1.1. Організація профільного навчання

1.1.1. Про організацію профільного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах реформування: методичні рекомендації

Наталія Бендерець,

в.о. ректора Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук;

Олена Часнікова,

в.о. проректора Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук;

Антоніна Шевченко,

завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат психологічних наук

Глосарій термінів

Профільна середня освіта – третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти.

Профільне навчання – різновид диференційованого навчання здобувачів освіти старшої школи відповідно до їхніх освітніх потреб, нахилів, здібностей, які зумовлені орієнтацією на майбутній професійний вибір.

Профіль навчання – спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно-зорієнтоване навчання циклу споріднених предметів.

Профільні предмети – це предмети, що реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю. Профільні предмети вивчаються поглиблено і передбачають більш повне опанування понять, законів, теорій; використання інноваційних технологій навчання; організацію дослідницької, проєктної діяльності; профільної навчальної практики учнів тощо.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Лицей – тип закладу освіти, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти. Гімназія та лицей функціонують як окремі юридичні особи.

Освітній округ – сукупність закладів освіти (їхніх філій), зокрема закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, що забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території.

Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти.

Одна із найскладніших проблем, яка постає перед учнем старшої школи, – вибір майбутньої професії. Вирішення її є важливим як для юної особистості, так і для батьків та вчителів: адже від правильного вибору професії залежить успіх людини в житті, її самореалізація. Сьогодні змінилися завдання, які ставляться перед закладами освіти та педагогічними колективами. Традиційна модель освіти, яка була спрямована лише на передачу майбутньому спеціалісту необхідних знань, умінь і навичок, втратила свою перспективність, виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей освіти, зміщення акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, які постають водночас і як ціль, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Профільна школа передбачає практичну спрямованість освіти, подолання відірваності знань від реального життя, посилення прикладного аспекту знань, необхідність вивчення предмета у тісному зв'язку з потребами практики, науки і техніки, тобто вміння учнів застосовувати знання на практиці. На концептуальному рівні профільне навчання визначається як один зі шляхів забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Освітня та психологічна підготовка учнів до профільного навчання та отримання майбутньої професії – процес безперервний. Однак, досвід роботи зі старшокласниками свідчить, що у частини учнів протягом останніх років навчання відбувається зміна пріоритетів щодо вибору майбутньої професії, а це призводить до невідповідності раніше вибраного профілю предметів, що вивчаються в старшій школі. Саме тому організація ефективної старшої профільної школи є одним із викликів, який уже стоїть і за декілька років стоятиме ще гостріше перед українським суспільством.

З метою запровадження ефективних механізмів співпраці у сфері

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

профорієнтації молоді у червні 2019 року підписано Меморандум про співробітництво між Міністерством молоді та спорту України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством соціальної політики України, Державною службою зайнятості (Центральним апаратом) у сфері професійної орієнтації молоді.

На виконання вищезазначеного Меморандуму розроблено буклети з професійної орієнтації та побудови кар'єри учнів та молоді, що включають ефективні інструменти для здобувачів освіти, а також для тих фахівців, які хочуть допомогти їм:

«Профорієнтаційний буклет для молоді»;

«Буклет для спеціалістів та спеціалісток, які допомагають молоді з професійним самовизначенням».

Буклети рекомендовано використовувати для організації профорієнтаційної роботи та діяльності центрів професійної кар'єри, зокрема, при проведенні консультацій, тренінгів для учнів закладів загальної середньої освіти щодо професійного самовизначення та здобувачів закладів професійної ЗП(ПТ)О – щодо планування власної кар'єри [3].

URL: <http://surl.li/dalu>

Законодавство про профільне навчання. Реформа профільної освіти є однією зі складових становлення Нової української школи. На 2027 рік заплановано старт кардинально оновленої профільної середньої освіти.

Закон України «Про освіту» [6], який набув чинності у вересні 2017 року, визначив модель старшої школи, яка має стати трьохрічною та профільною. Відповідно до четвертого абзацу п. 2 ст. 10 Закону України «Про освіту» – профільна середня освіта відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Стаття 7 Закону передбачає два спрямування:

– *академічне* – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти;

– *професійне* – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів [6].

Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

не обмежує право особи на здобуття освіти на інших рівнях освіти. Заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за одним чи обома спрямуваннями. Старша профільна школа стане обов'язковою для тих, хто здобуватиме повну загальну середню освіту за академічним спрямуванням.

Таблиця 1
Особливості академічного та професійного напрямів профільного навчання

Напря́м	Орієнтація	Типи профільних закладів освіти	Форма державної підсумкової атестації старшокласників
Академічний	на продовження навчання у ЗВО	Академічні ліцеї	Зовнішнє незалежне оцінювання
Професійний	на здобуття старшокласниками першої професії	Професійні ліцеї Професійні коледжі	Зовнішнє незалежне оцінювання

Академічний напрям передбачає можливість учням 10-х класів упродовж року змінити профіль навчання.

Профіль навчання визначається відповідно до освітніх потреб замовників освітніх послуг (здобувачів освіти, їхніх батьків) та зумовлюється:

– кадровими, матеріально-технічними, інформаційними ресурсами закладу освіти;

– соціокультурною та виробничою інфраструктурою відповідного регіону;

– перспективою здобуття подальшої освіти та майбутніми життєвими планами здобувачів освіти.

Окрім того, для старшокласників передбачено автономію при виборі навчальних предметів та рівнів складності предметів. Професійний напрям не лише не обмежуватиме право випускників профільної школи на навчання у ЗВО, але й передбачатиме окремі преференції. За успішної здачі ЗНО випускники профільних коледжів матимуть право здобувати вищу освіту за скороченими програмами.

У Законі України «Про освіту» сформульовано плани щодо створення мережі академічних ліцеїв до 2027 року. На думку фахівців у

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

галузі освіти, це чіткий сигнал для профільних підрозділів регіональної влади, щоб запустити процес, не чекаючи окремих наказів і типових документів.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» [7], який набув чинності у 2020 році, визначає гарантії щодо здобуття профільної середньої освіти за академічним або професійним спрямуванням. Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням не обмежує право особи на його зміну, а також на здобуття освіти на інших рівнях освіти.

Регіональний характер профільного навчання. Профільне навчання має регіональний характер, тобто охоплює освітніми послугами територію більшу як одна адміністративно-територіальна одиниця нижчого рівня. Завдання організації якісного профільного навчання слід розглядати як невід’ємну частину Стратегії розвитку освіти громади і як елемент Обласної (регіональної) Стратегії розвитку освіти. Очевидно, що ініціювати і координувати цей процес повинна регіональна влада – департаменти / управління освіти і науки обласних державних адміністрацій.

Управлінські рішення щодо функціонування закладів освіти на території громади прийматимуть самі громади. Оскільки децентралізація освіти – це передача повноважень і відповідальності за управління освітою та фінансування освіти демократично обраним органам місцевого самоврядування і школам.

Питання рівня управління (регіональний і/або місцевий) мережами ліцеїв визначив Закон України «Про повну загальну середню освіту». Відповідно до абзацу 6 п. 1 ст. 32 «Рішення про утворення комунальних початкових шкіл, гімназій як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи репрофілювання (зміну типу) приймають районні, міські, сільські, селищні ради» [7].

Обласні та Київська міська ради планують та забезпечують розвиток мережі закладів профільної середньої, професійної (професійно-технічної) та позашкільної освіти. Районні, міські ради та ради ОТГ відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти.

Планують та забезпечують розвиток мережі закладів профільної

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

середньої освіти академічного спрямування: міські ради міст з населенням понад 50 тисяч – самостійно; міські ради міст з населенням менше 50 тисяч – за погодженням з обласною радою.

Основоположним моментом при переході до профільного навчання є відокремленість ліцеїв від початкової школи та гімназії. Для цього передбачено створення окремої мережі академічних ліцеїв та закладів професійної освіти.

Вочевидь, що ця робота повинна має бути поступовою, враховувати інтереси учнів, їхніх батьків, педагогічних працівників закладів освіти, у яких буде ліквідований III ступінь. Весь процес модернізації мережі старших шкіл громади повинен здійснюватися під управлінням керівництва місцевої влади, ґрунтуватися на глибокому і об'єктивному аналізі, і головне, – із широким і прозорим залученням усіх зацікавлених сторін.

Серйозним викликом організації функціонування ліцеїв є наявність контингенту здобувачів освіти. Саме кількість здобувачів освіти у старшій школі зумовить те, що організувати функціонування закладів освіти як самостійних юридичних одиниць буде можливим не в усіх адміністративно-територіальних одиницях. Саме тому важливим питанням є створення варіативних моделей організації профільного навчання.

Модернізувати мережу старших шкіл громади, заручитися політичною підтримкою вдасться за таких умов:

- 1) провести якісний і об'єктивний аналіз ситуації, яка змушує місцеву владу розпочати організацію ефективного профільного навчання;
- 2) підготувати на основі проведеного аналізу структурований звіт з діаграмами, таблицями та проєкт плану дій на найближчі три роки;
- 3) ознайомити голову громади, керівництво обласного департаменту освіти, інших релевантних посадових осіб з напрацьованими документами;
- 4) підготувати і прийняти відповідний правовий документ (розпорядження голови або рішення виконавчого комітету) щодо створення комісії і початку процесу організації ефективного профільного навчання.

Потрібно забезпечити раціональне та ефективне використання наявних ресурсів і матеріально-технічної бази закладів освіти. Організація профільного навчання відбуватиметься на основі модернізації мережі старших шкіл, як правило, за двома напрямками:

1. Створення ліцеїв як самостійних юридичних осіб на основі принципів міжмуніципальної співпраці.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

2. Створення освітнього округу.

Положення про освітній округ і опорний заклад освіти, затверджене постановою КМУ від 19.06.2019 № 532, визначає створення нової мережі старших шкіл з чітким визначенням профілізації кожного закладу і можливою ліквідацією III ступеня в деяких школах, тобто переведення їх у статус «гімназії», в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці. Вочевидь, йтиметься про міста, які мають чисельність населення понад 50 тис. осіб і стали демографічну ситуацію.

Напрямок створення освітнього округу складніший. Неможливо створити такі заклади в усіх адміністративно-територіальних одиницях, враховуючи наявність контингенту здобувачів освіти. Це означає, що громади, які вже сформувалися як ОТГ і межують між собою, мають змоделювати нову спільну мережу старших шкіл. Ця модель може мати назву «міжмуніципальний освітній округ».

На окремі питання щодо організації профільного навчання у старшій школі, положення Закону України «Про повну загальну середню освіту», особливості організації освіти у сільській ОТГ дала відповіді Любомира Мандзій, тимчасово виконуюча обов'язки Міністра освіти і науки України.

URL: <http://surl.li/dalv>

Моделі профільного навчання. Для організації профільного навчання потрібно створити його модель. Процес моделювання складається з трьох етапів, під час яких вивчають та оцінюють мету та завдання профільного навчання та умови, за яких його реалізують (аналітичний етап); вивчають засоби і форми моделювання (перспективний етап); реалізують задум і відтворюють на практиці розроблений проект профільного навчання (виконавчий етап).

Модель профільного навчання визначає шляхи досягнення його мети та основних завдань, а саме формування ключових і предметних компетентностей.

У процесі реалізації шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» підготовлено методичні рекомендації «Старша профільна школа: кроки до становлення» [19].

URL: <http://surl.li/dalw>

У виданні представлено орієнтовну модель профільного навчання (рис.1).

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Рис.1. Орієнтовна модель профільного навчання (Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В.) [19].

Прикладом успішної реалізації запровадження профільного навчання у старшій школі є модель мультипрофільного навчання, запроваджена в Боярському академічному ліцеї «Гармонія» Києво-Святошинської районної ради Київської області [20]. Перехід на сайт закладу освіти за покликанням: <http://surl.li/dalx>

Мультипрофільне навчання передбачає:

- створення динамічних груп всередині паралелі класів, навчання в яких обирає учень;
- забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення старшокласників, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

- індивідуалізація освітнього процесу в профільній школі;
- забезпечення високої мотивації учнів до вивчення профільних предметів у динамічних групах [20].

Мультипрофільне навчання відбувається у вигляді поглиблення вивчення певних загальноосвітніх дисциплін та залучення додаткових предметів, що визначає збільшення навантаження передусім на інтелектуальну сферу особистості учнів.

Профільність навчання визначається з урахуванням освітніх потреб учнів та їхніх батьків, технічних, матеріальних, кадрових можливостей закладу освіти, перспектив здобуття подальшої освіти випускниками.

Досвід профільного навчання: Київська область. Профільне навчання у старшій школі організовано в закладах загальної середньої освіти і до прийняття нових законодавчих актів. Статистичні дані показують як про досить широкий спектр навчальних предметів, які вивчаються на профільному рівні, так і великий відсоток закладів загальної середньої освіти III ступеня, в яких воно впроваджується.

КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» підготовлено інформаційно-аналітичні матеріали з теми: «Стан і перспективи розвитку природничо-математичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні» [1].

Матеріали підготовлено до слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Стан і перспективи розвитку природничо-математичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні», які відбулися 27 листопада 2019 року [9].

Відзначимо, що загальні негативні тенденції, які останніми роками все виразніше проявляються в навчанні математики і природничих предметів, викликають занепокоєння не тільки серед педагогів, а й у всьому суспільстві. Нехтування проблемою призвело до того, що проведені в Україні міжнародні порівняльні дослідження природничо-математичної освіти засвідчують невміння учнів застосовувати набуті знання та практичні навички в реальних ситуаціях, характерних для повсякденного життя. Аналіз виконання випускниками завдань зовнішнього незалежного оцінювання свідчить про те, що означені недоліки зберігаються практично до закінчення школи.

У 2019/2020 навчальному році (за даними про профільне навчання та поглиблене вивчення предметів) у Київській області 3048 учнів навчаються у класах математичного профілю, 1536 – біологічного, 589 – гео-

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

графічного профілю.

На поглибленому рівні математику вивчає 3682 учні, фізику – 239, хімію – 305, біологію – 1292 учні.

За останні кілька років загалом зберігається тенденція збільшення кількості учнів у класах зазначених вище профілів. Найбільша кількість учнів у поточному навчальному році навчається за такими профілями: математичний, біолого-хімічний, медичний, фізико-математичний та біотехнологічний.

У цьому навчальному році найбільша кількість учнів 11 класів навчається за математичним профілем. Найменша кількість – за фізико-хімічним профілем. Найбільш популярними серед учнів 11 класів є фізико-математичний, екологічний, географічний та фізичний профілі. Крім того, відбулося перепрофілювання з математичного у фізико-математичний профіль.

Щодо організації допрофільного навчання, варто зазначити, що у 8 класах у 2019/2020 н. р. у порівнянні з 2018/2019 н. р. збільшилася чисельність учнів, які поглиблено вивчають математику (1092 учні проти 811) та біологію (508 учнів проти 272). Подібна тенденція спостерігається і щодо кількості учнів 9 класу.

Стратегічним напрямом цієї діяльності є розширення мережі закладів природничо-математичного та лінгвістичного напрямів, оскільки область має таку потребу. Викладання предметів природничо-математичного циклу на високому рівні потребує належного технічного забезпечення освітнього процесу, сучасних засобів навчання та підготовленого вчителя.

Познайомитися з *рекомендаціями та матеріалами слухань на тему: «Стан і перспективи розвитку природничо-математичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні»* (27 листопада 2019 року) [9] можна в рубриці «Діяльність Комітету» на офіційному сайті **Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій**.

URL: <http://surl.li/daly>

Тривають закупівлі обладнання для навчальних кабінетів природничо-математичного циклу. Звертаємо увагу на те, що втратив чинність наказ МОН України від 22 червня 2016 року № 704 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів».

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Наказом МОН України від 29 квітня 2020 року № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 травня 2020 р. за № 410/34693 [12], затверджено:

Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій;

зміни до Типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 02 листопада 2017 року N 1440, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 15 січня 2018 року за N 55/31507.

У наказі уміщено низку таблиць:

Таблиця 1. Вимоги до засобів навчання та обладнання, якими можуть бути обладнані **STEM-лабораторії** закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Таблиця 2. Вимоги до мультимедійного обладнання, електронних освітніх ресурсів та пристосування для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій.

Таблиця 3. Вимоги до засобів навчання і обладнання для кабінету біології.

Таблиця 4. Вимоги до засобів навчання і обладнання для кабінету географії.

Таблиця 5. Вимоги до засобів навчання і обладнання для кабінету математики.

Таблиця 6. Вимоги до засобів навчання і обладнання для кабінету фізики.

Таблиця 7. Вимоги до засобів навчання і обладнання для кабінету хімії [12].

URL: <https://base.kristi.com.ua/?p=8131>.

Кроки до створення сучасних професійних ліцеїв: проєкт «My Profi Project». За даними державної служби зайнятості в Київській області спостерігається збільшення дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили у професійно-кваліфікаційному і кількісному вимірах. Має місце перенасиченість ринку праці спеціалістами економічного та юридичного напрямів. У той же час існує потреба у кваліфікованих робітниках, зокрема операторах верстатів з програмним керуванням, токарях, фрезерувальниках, електромонтерах,

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

електрозварниках, лаборантах з обслуговування комп'ютерної техніки тощо.

На вирішення визначених завдань спрямований комплексний молодіжний профорієнтаційний проєкт «My Profi Project» [2], що активно реалізується в закладах загальної середньої та професійно-технічної освіти Київської області.

Успішна реалізація Проєкту дозволить перевантажити профорієнтаційну роботу з учнями 8-11 класів закладів загальної середньої освіти, налагодити її у закладах професійно-технічної та вищої освіти, реалізувати у профорієнтації соціально-компетентнісний комплексний підхід, що значною мірою сприятиме переходу від стратегії подолання молодіжного безробіття до його профілактики. Результати проєктної діяльності стануть основою розбудови профільного навчання в закладах освіти Київської області.

Проєкт визначає основні пріоритети створення й подальшого розвитку цілісної системи профорієнтації відповідно до соціально-економічного розвитку України й області, регіональної кадрової політики та індивідуальних професійних запитів та інтересів дітей і молоді.

Мета Проєкту – розроблення, апробація й упровадження організаційно-методичної моделі партнерства закладів загальної середньої освіти та закладів професійної (професійно-технічної), вищої освіти.

Досягнення мети передбачає вирішення першочергових завдань:

1. Визначення загальних цілей, змісту та пріоритетних напрямів профорієнтаційної роботи в регіоні відповідно до соціально-економічного розвитку України й області, регіональної кадрової політики, індивідуальних професійних запитів та інтересів дітей і молоді.

2. Налагодження партнерства з питань профорієнтаційної роботи (освітньої, виховної діяльності) між закладами загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

3. Координація роботи органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, закладів загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, державних центрів зайнятості, закладів охорони здоров'я, соціальних служб у справах сім'ї та молоді, засобів масової інформації, батьків та спрямування їхньої діяльності на забезпечення профорієнтаційного процесу.

4. Осучаснення змісту і технологій проведення профорієнтаційних заходів для молоді.

5. Впровадження комплексного підходу до професійної орієнтації

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

молоді.

6. Спрямування освітньої, виховної роботи у закладах освіти на виконання завдань профорієнтаційної роботи.

7. Забезпечення підготовки педагогічних та управлінських кадрів до організації та проведення профорієнтаційної роботи у закладі освіти.

8. Моніторинг якості надання профорієнтаційних послуг [2].

Змістовно проєкт поєднує три складові:

– «Школа професійного самовизначення» (цільова аудиторія – учні 8-11 класів, їхні вчителі та батьки),

– «Школа управління кар'єрою» (цільова аудиторія – учні закладів професійно-технічної та вищої освіти);

– «Школа корисних навичок» (створюється для тих, хто має займатися професійною орієнтацією молоді).

Кожна із зазначених Шкіл матиме свою програму. Наприклад, «Школа професійного самовизначення» – це інтерактивні профорієнтаційні уроки та ділові ігри, основи психології особистості, тестування та індивідуальне консультування, а також основи підприємництва.

«Школа управління кар'єрою» – це сучасний курс пошуку роботи, професійне консультування щодо побудови кар'єри та підприємництва.

Важливою є «Школа корисних навичок» – методична лабораторія, яка здійснюватиме ресурсне забезпечення цього Проєкту. Її учасники зможуть вільно обмінюватися досвідом і підвищувати власну кваліфікацію у сфері професійної орієнтації.

Результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 [14] підтверджують, що системна робота з удосконалення національної системи освіти на засадах компетентнісного підходу і принципах рівних можливостей для всіх учнів має реалізуватися і в державній освітній політиці, і в практиці роботи закладів освіти.

Відповідно до Указу Президента України від 30 січня 2020 року №31 2020/2021 навчальний рік оголошено Роком математичної освіти в Україні [21]. У практиці роботи закладів освіти реалізуватимуться такі напрями діяльності:

–упровадження у навчання сучасних практико-орієнтованих засад, у тому числі з використанням ресурсів PISA, підвищення якості навчально-методичного забезпечення вивчення математики, зокрема підручників і навчальних посібників з математики;

–розроблення й використання електронних навчальних ресурсів, спрямованих на розвиток математичної компетентності учнів, застосу-

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

вання математичних інструментів для розв'язання ігрових і стратегічних задач різного рівня складності;

– створення умов для забезпечення сучасного рівня викладання математичних дисциплін, зокрема із застосуванням ефективних технологій формування та розвитку математичної компетентності учнів з урахуванням кращих вітчизняних і міжнародних практик, вивчення та впровадження досвіду держав, які демонструють високі показники з математичної компетентності за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA;

– створення умов для підвищення мотивації здобувачів освіти з успішного оволодіння математичними знаннями і навичками, їх застосування у соціальній, економічній, технологічній, науковій та інших сферах суспільного життя;

– створення у закладах загальної середньої освіти умов для вивчення математики за індивідуальною програмою для учнів, які потребують додаткової підтримки в опануванні предмета;

– запровадження з 2021 року обов'язкового зовнішнього незалежного оцінювання з математики;

– проведення конкурсів, олімпіад та інших змагань з математики, спрямованих на розв'язання математичних задач із пошуком нестандартних підходів;

– розширення можливостей для розвитку математичної компетентності учнів, зокрема через мережу математичних гуртків у закладах загальної середньої освіти, закладах позашкільної освіти, проведення літніх математичних шкіл для учнів та вчителів;

– сприяння створенню освітніх майданчиків для вивчення математики на базі публічних бібліотек [21].

Новим документом, над реалізацією якого працюватимуть заклади освіти, є Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) [10]. Проєкт Концепції оприлюднено МОН України для громадського обговорення протягом 15 травня – 4 червня 2020 року.

URL: <http://surl.li/damb>

У наукових і науково-методичних виданнях, матеріалах науково-практичних конференцій [4; 5; 8; 11; 15; 16; 17; 18; 22; 23] представлено сучасні теоретичні, методичні напрацювання і практики реалізації профільного навчання в закладах освіти, освітніх округах.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Бендерезь Н. М., Часнікова О. В., Довгань А. І., Мірошник С. І. Інформаційно-аналітичні матеріали з теми: «Стан і перспективи розвитку природничо-математичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні» / Інформаційно-методичний збірник : спеціалізоване педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2019. № 11 (229). С. 4-14.
2. Бендерезь Н. М., Бачинська Є. М., Часнікова О. В., Шевченко А. М., Сацюк О. І. Регіональний профорієнтаційний проєкт «My Profi Project» / Інформаційно-методичний збірник : спеціалізоване педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2019. № 12 (230). С. 47-62.
3. Буклети з професійної орієнтації та побудови кар'єри учнів та молоді. URL: <http://surl.li/dalu>
4. Вознюк А. В. Психологія управління педагогічними працівниками в освітніх округах. Дис. ... доктора психол наук. 19.00.10. – організаційна психологія; економічна психологія. Київ, 2018. 475 с. URL: <http://surl.li/damc>
5. Заключний звіт про науково-дослідну роботу «Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових» (2015–2017 рр.) Керівник НДР Г. О. Васьківська. Київ, 2017. 64 с.
6. Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». URL: <http://surl.li/damd>.
8. Іванюк Г. І. Моделювання профільної школи: теоретичні і практичні аспекти / Освітологічний дискурс, 2015. № 2 (10). С. 117-131.
9. Інформація про слухання в Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Стан і перспективи розвитку природничо-математичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні» 27 листопада 2019 року. URL: <http://surl.li/daly>
10. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Проєкт. URL: <http://surl.li/damb>.
11. Мелешко В. В. Варіативність форм організації профільного

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

навчання в сільській місцевості: теорія і практика.– Київ: Педагогічна думка, 2018. – 150 с.

12. Наказ МОН України від 29 квітня 2020 року № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 07 травня 2020 р. за № 410/34693. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=8131>.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (зі змінами). URL: <http://surl.li/dame>.

14. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакулєнко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.

15. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання : монографія. К.: Педагогічна думка, 2008. 288 с.

16. Природничо-математична освіта в умовах Нової української школи: стан та перспективи розвитку. Доповіді учасників VI міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (12-18 травня 2020 року, м. Запоріжжя). URL: <http://surl.li/damf>.

17. Проектування змісту профільного навчання технологій у старшій школі / монографія: А. М. Тарара, Т. С. Мачача, В. І. Тугашинський, В. В. Вдовченко. К.: КОНВІ ПРІНТ, 2019. 160 с.

18. Самодрин А. П. Профільне навчання в середній школі: моногр. Кременчук: ВЦСГЕІ, 2004. 384 с.

19. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Старша профільна школа: кроки до становлення: методичні рекомендації. К., 2019. 52 с. URL: <http://surl.li/dalw>

20. Сушко С. М. Упровадження диференційованих форм організації профільного навчання: за результатами упровадження програми дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня // Директор школи, ліцею, гімназії. 2015. № 6. С. 70-76.

21. Указ Президента України від 30 січня 2020 року №31 «Про оголошення 2020/2021 навчального року Роком математичної освіти в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/312020-32165>.

22. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методоло-

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

гічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської.– Київ, КОНВІ ПРІНТ 2018.– 260 с.

23. Шиян Н. І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика. Полтава: АСМІ, 2004. 442 с.

1.2. Виховний процес. Формування ключових компетентностей

1.2.1. Інформаційні ресурси для формування ключових компетентностей у педагогів та учнів

Ольга Боярчук,

завідувач відділу виховної роботи та позашкільної освіти, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Муніципального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»;

Людмила Микитюк,

методист відділу виховної роботи та позашкільної освіти, викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Муніципального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»;

Марина Славінська,

методист відділу виховної роботи та позашкільної освіти Муніципального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

З метою організації ефективної роботи з професійного розвитку організаторів виховного процесу та формування ключових компетентностей в учнівства рекомендуємо добірку **інформаційних матеріалів**, які можна використати для конструювання завдань, перегляду й обговорення у форумах чи в соціальних мережах, вебінарів, роликів, мультфільмів, фільмів, проходження тестів, виконання вправ різного спрямування тощо.

І. Платформи для самоосвіти

1. Електронний курс для учнів «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». Мета курсу – підвищення рівня конфліктологічної компетентності здобувачів освіти, вміння і навичок вирішення конфліктів

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

мирним способом, ненасильницької поведінки та громадянської позиції. Курс є методичним додатком до програми факультативу «Вирішую конфлікти та будую мир навколо себе» і програми гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації».

URL: http://course.la-strada.org.ua/story_html5.html

2. Платформа з профорієнтації та розвитку кар'єри. На платформі можна безкоштовно продіагностувати власні схильності, здібності, краще зрозуміти свої професійні інтереси, який вид професійної діяльності Вам більше підходить, оцінити власний потенціал та розробити стратегію кар'єрного зростання.

URL: <http://profi.dcz.gov.ua/>.

3. Тести, книги і сайти для профорієнтації. На цьому ресурсі представлено тести, опитувальники професійних нахилів, книги, у яких автори пояснюють як розширити знання про себе та світ професій, щоб зробити усвідомлений вибір фаху. Також пропонують формули, за якими можна самостійно утворити нові професії, затребувані в майбутньому та онлайн-курси, які презентують відеолекції про особливості різних професій: психолог, бізнес-консультант, журналіст, менеджер з туризму.

URL: <https://studway.com.ua/proforientacia/>.

4. Онлайн-ресурс «Школа без цькування». На ресурсі зібрано авторські та перекладені матеріали на тему шкільного цькування й протидії йому. На сайті розміщено практичні рекомендації для дітей, вчителів та батьків щодо роботи із ситуацією булінгу.

URL: <https://studena.org/onlajn-resurs-shkola-bez-tskuvan/>

5. Віртуальний інформаційно-ресурсний центр «Дитинство без насильства». Спеціалісти, які працюють з дітьми, батьки та самі діти можуть знайти актуальну й корисну інформацію щодо проблем і профілактики насильства над дитиною.

URL: <https://rescentre.org.ua/dytyna-svidok>

II. Вебіари для педагогів

1. Проектний підхід у школі. Питання, які розглядаються:

- Яка філософія проекту і проектного підходу?
- Коли потрібно відреагувати на проблему?
- Коли проектний підхід стає методом і чому можна братися за роботу, використовуючи його для досягнення мети?
- Для чого ми хочемо робити проекти?
- Що буде в кінці проекту, та коли проект стає вже не проектом?

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Основний фокус у вебінарі зосереджено на процесі визначення потреби у проєкті через аналіз проблем і причинно-наслідкових зв'язків при їх виникненні. Окремий розділ стосується підготовки проєктної заявки та опису того, що ми хочемо зробити. Запропоновано поради з формулювання мети, завдань, результатів проєкту.

URL: <http://surl.li/damg>

2. Попередження і вирішення конфліктів в організаціях.

Метою вебінару є надати інструменти та шляхи до продуктивної взаємодії в організації (команді); розглядаються питання: причини і ознаки конфлікту; діагностика конфліктів (може те, що відбувається, не є конфліктом?); спроби домовитись – як вирішувати спірні питання; ненасильницьке спілкування, його можливості і переваги.

URL: <http://surl.li/damh>

3. Цифрове громадянство. Висвітлено основні засади цифрового громадянства, 10 сфер цієї компетентності, можливості розвитку цифрового громадянства у нас і наших учнів.

URL: <http://surl.li/dami>

4. Цифрові відзнаки в громадянській освіті. Переглядаючи вебінар, можна дізнатися про відкриті цифрові відзнаки (Open Digital Badges) і як їх можна застосовувати в освітньому процесі. Ознайомитися з прикладами використання в школі, як вони підтримують мотивацію та включення учнів в освітній процес, а також допомагають у визнанні набутих компетентностей.

URL: <http://surl.li/damj>

5. Інтерактивні методи для формування та оцінювання громадянських компетентностей: Картки «Демократія для всіх»

Вебінар знайомить учасників з картковою вправою «Демократія для всіх». Вправа має на меті спонукати до дискусії про демократію і демократичні практики, передовсім у навчанні й оцінюванні. Вона розрахована на різні цільові аудиторії, проте на вебінарі буде представлений досвід застосування в педагогічних колективах. Вправу було розроблено організацією Learn to Change, Change to Learn (www.learnchange.eu). Перед вебінаром радимо ознайомитись з картками «Демократія для всіх».

URL: <http://surl.li/damk>

URL: <http://surl.li/daml>

III. Фільми, мультфільми, відеоролики

1. П'ять анімаційних фільмів, створених у межах конкурсу Ради

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Європи, комічних дизайн-проектів серед учнів середніх і старших класів на тему «Демократія та права людини в школі»:

- Ми всі заслуговуємо на гідне ставлення
- Шкільна фабрика
- Зробіть так, щоб Ваш голос почули
- Урок хімії
- Розмалуйте свій світ

URL: <https://www.living-democracy.com.ua/videos/>

2. Добірка повнометражних фільмів, з поясненням, на яких уроках і в межах яких тем їх можна використовувати. До кожного фільму запропоновано завдання та питання для обговорення.

«Моллі Мун і чарівний підручник гіпнозу» – фільм про чесність, щирість, мотиви вчинків, успіх. *Освітній процес:* профорієнтація.

«Хлопчик у золотих штанах» – фільм про стосунки батьків та дітей, добротність, соціальну нерівність, дружбу, взаємодопомогу. *Освітній процес:* географія, основи економіки, людина і світ.

«Люблю тебе, мамо» – фільм про стосунки батьків та дітей, любов до батьків, обман як механізм захисту, значення совісті в підлітковому віці, дружбу в підлітковому віці. *Освітній процес:* правознавство, етика.

«Заєтра» – фільм про екоактивізм, подолання екологічної кризи, шляхи порятунку довкілля. *Освітній процес:* географія, екологія, основи економіки.

«Операція «Арктика» – фільм про адаптацію дітей у новому середовищі та колективі, стосунки дітей у сім'ї, виживання в екстремальних умовах. *Освітній процес:* історія, географія, екологія, основи здоров'я.

URL: <http://surl.li/damo>

3. Скажи булінгу «Ні!»: 5 мультфільмів, які навчають цінувати кожного. Перегляд тематичних мультфільмів із подальшим їх обговоренням дозволить навчити школярів більш терпимо ставитись один до одного та попередити виникнення булінгу. Добірка змістовних мультфільмів, які навчають цінувати кожного, про події з життя тих, хто відрізняється від більшості у спільноті, їхній емоційний стан та способи вирішення конфліктних ситуацій:

URL: <http://surl.li/damp>

4. Профілактика булінгу: що подивитися і обговорити разом із дітьми. Добірка п'яти різних фільмів про булінг. Ідея фільмів – донести

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

школярам і іншим групам дітей про те, що ніхто не має права принижувати, ображати або завдавати фізичного болю іншій людині. Що кожен може відрізнятись, виглядати або думати інакше - це не повинно бути приводом для цькування.

URL: <http://surl.li/damq>.

5. Мультфільм «Дивовижні речі трапляються». Мультфільм доступно розкаже про аутизм та прийняття людей з аутизмом.

URL: <http://surl.li/damr>

6. 8 мультфільмів для школярів про мотивацію. Добірка змістовних мультфільмів про досягнення мети, навчання та самостійність. Успішні люди, рухаючись до поставленої мети, навіть після безлічі невдалих спроб, не зупиняються! Однак скільки тих, хто, зазнавши невдачі, одразу опустив руки! А все чому? Тому що для втілення своїх бажань потрібна неймовірна сила волі, цілеспрямованість і мотивація!

URL: <https://naurok.com.ua/post/8-multifilmiv-dlya-shkolyariv-pro-motivaciyu>.

7. 5 мультфільмів для школярів про дружбу. Добірка яскравих мультфільмів про справжню дружбу та друзів: чому важливо цінувати дружбу та чи так легко відновити її, наприклад, після сварки.

URL: <https://goo.su/1CzM>

8. Ключові питання щодо розуміння освіти для демократичного громадянства та прав людини розкрито у відеороліках, створених у межах проєкту «Живемо в демократії». Це освітній проєкт, спрямований на просування демократії в освіті на різних рівнях, у різних шкільних системах таких країн як Україна, Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Греція, Косово, Чорногорія, Румунія, Сербія, Швейцарія та ін.

9 ключових понять ОДГ/ОПЛ

URL: <https://goo.su/1CZm>

Навчитися жити в демократії. URL: <https://goo.su/1CZM>

Різноманітність і плюралізм. URL: <https://goo.su/1czN>

Рівність. URL: <https://goo.su/1cZN>

Ідентичність. URL: <https://goo.su/1Czn>

Відповідальність. URL: <https://goo.su/1CZN>

Конфлікт. <https://goo.su/1czo>

Права та свободи. URL: <https://goo.su/1cZO>

Медіа. URL: <https://goo.su/1Czo>

Правила та закон. URL: <https://goo.su/1CZo>

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Уряд і політика. URL: <https://goo.su/1CZO>

IV. Робочі зошити

Серія робочих зошитів інтегрованого курсу «Культура добросусідства» у 4-х частинах для дітей, батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти м. Києва і Київської області / [автори-укладачі: М. А. Араджіоні, О. В. Волошенко, І. Б. Гирич, Л. В. Кравчук, Л. В. Микитюк, К. О. Мірошникова]. К. : ТОВ «Прометей», 2018. 88 с.

Робочі зошити призначено для ознайомлення школярів та їхніх батьків із ментальними, мовними, релігійними, етнокультурними особливостями людей, які мешкають на Київщині, для проведення системної виховної роботи, розвитку громадянської освіти, формування соціальних компетентностей, навичок конструктивної комунікації й успішної взаємодії у колективі. Зошит може бути використаний також як методичний посібник і хрестоматія для організації роботи учнів на уроці, під час ранкових зустрічей і годин спілкування, у гуртках і вдома.

URL: <https://vrpo-koipopk.wixsite.com/vrpo-koipopk/struktura>.

V. Робота гарячої лінії

Національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 0 800 500 335 або 116 123 (короткий номер з мобільного)

Національна дитяча «гаряча лінія» 0 800 500 225 або 116 111 (для дзвінків з мобільного)

Організація роботи Національних «гарячих ліній» з питань запобігання торгівлі людьми, запобігання насильству та захисту прав дітей:

- надання консультацій з питань виїзду за кордон з метою працевлаштування, навчання, одруження тощо та з питань насильства й захисту прав дітей;
- надання психологічної допомоги потерпілим від торгівлі людьми та насильства;
- постійне ведення та оновлення бази даних для надання консультацій з проблеми торгівлі людьми;
- надання консультацій електронною поштою з питань виїзду за кордон з метою працевлаштування, навчання та з питань насильства.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

1.3. Інклюзивна освіта

1.3.1. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми зі складними комплексними порушеннями розвитку

Тамара Луценко,

завідувач центру підтримки інклюзивної освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»;

Галина Слободяник, Олена Дерій,

методисти центру підтримки інклюзивної освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

Розгляд проблеми комплексних психофізичних порушень зумовлює необхідність урахування факту унікальності та своєрідності розвитку таких дітей, необхідність уваги до великої кількості проблем медичного, психологічного, освітнього і, як наслідок, соціального характеру, що виникають у процесі навчання і соціальної реабілітації.

До складних порушень дитячого розвитку відносять поєднання двох чи більше психофізіологічних порушень (зору, слуху, інтелектуального розвитку тощо) в однієї дитини.

Залежно від структури порушень визначають три основні групи дітей з комплексними порушеннями.

До першої групи входять діти з двома вираженими психофізичними порушеннями, кожне з яких може викликати аномалію розвитку: сліпоглухі діти, глухі діти з порушеним когнітивним розвитком, слабчочуючі діти із затримкою психічного розвитку.

До другої – ті діти, які мають одне суттєве психофізичне порушення (провідне) і супутнє інше порушення, виражене меншою мірою, але помітно ускладнююче хід розвитку (діти з інтелектуальними порушеннями та з невеликим зниженням слуху). У таких випадках говорять про ускладнене порушення.

До третьої групи відносяться діти з так званими множинними порушеннями, коли є три і більше порушень (первинних), виражених різною мірою, і, які призводять до значних відхилень у розвитку дитини: слабкозорі глухі діти з інтелектуальними порушеннями. До множинних порушень можна також віднести і поєднання в однієї дитини цілого ряду невеликих порушень, які мають негативний кумулятивний ефект,

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

наприклад, при поєднанні невеликих порушень моторики, зору і слуху в дитини може бути виражене недорозвинення мовлення.

Таким чином, до дітей зі складними порушеннями можна віднести дітей, у яких спостерігаються порушення розвитку сенсорних і моторних функцій у поєднанні з інтелектуальними порушеннями.

У період карантину всі діти знаходяться на дистанційній формі навчання адже, попри все – потрібно продовжувати процес здобуття знань і загальний розвиток дітей.

Під час карантину звільнився час для родини та додаткова можливість використати цей час з користю. Діти раді та вдячні батьківській увазі та цікавому проведенню часу.

Рекомендації батькам дітей з особливими потребами у період карантину. Потрібно враховувати, що зміни в організації життя дитини потребують адаптаційного періоду, який може тривати від декількох тижнів до місяця. Для дітей з особливими освітніми потребами ця адаптація проходить ще складніше. Тому треба розуміти складність ситуації і бути терплячими та обережними до своїх дітей і розуміти, що карантин – це не канікули.

Дотримання режиму дня (чергування інтелектуального навантаження з фізичним): прийом їжі, заняття, ігри, прогулянки, відхід до сну мають відбуватися в один і той час. Розподіляйте навантаження. Не виконуйте все одразу. Інтелектуальні завдання виконуйте у I половині дня, фізичні – у II половині дня.

Вдома слід створити для дитини спокійну обстановку. У кімнаті має бути мінімальна кількість предметів, які можуть відволікати, розсіювати увагу.

Створіть необхідні умови для роботи. У дитини повинен бути свій куточок, під час занять на столі не повинно бути нічого, що б відволікало увагу. Над столом не повинно бути плакатів і фотографій.

Встановити (налагодити) та підтримувати дистанційний зв'язок із спеціалістами та виконувати їхні рекомендації. Старанно, своєчасно виконувати побажання, рекомендації і завдання педагогів. Дотримуватися порад педагогів щодо необхідності вчасного консультування та лікування у лікарів-фахівців.

Слід пам'ятати, що знання краще засвоюються в ігровій формі. Всі уміння та навички закріплюються за принципом «від простого до складного» (якщо дитина вільно виконує завдання, або навичка вже сформована і доведена до автоматизму, тоді ускладнюємо завдання або

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

формуємо нову навичку).

Якщо дитина постійно користується підказками (фізична – рука в руці, жестова, словесна), то можна поступово зменшувати кількість їх використання і надавати дитині більше самостійності в діях. Допомогати дитині, але не виконувати завдання замість неї.

У взаєминах з дитиною не варто допускати «вседозволеності», інакше дитина буде маніпулювати. Чітко визначати і обговорювати з дитиною, що можна, а що не можна робити. Не бійтеся в чомусь відмовити дитині, якщо вважаєте її вимоги надмірними.

У повсякденному спілкуванні з дитиною варто уникати різких заперечень, тому що такі діти часто є імпульсивними і відразу ж відреагують на заборону непослухом або вербальною агресією. В цьому випадку треба говорити з дитиною спокійно і стримано, бажано дати можливість вибору.

Для дітей з особливими освітніми потребами час коригується відповідно до індивідуальних можливостей. Важливо не перевантажувати дитину.

Більше звертайте увагу на сильні сторони дитини – це допоможе сформуванню рівноваги зі щойно виявленими проблемами. Здібності є в усіх дітей, їх потрібно лише виявити і розвивати. Будьте готові допомагати дитині, однак, за найменшої можливості, посилюйте її незалежність.

Підбадьорюйте та заохочуйте дитину, щоб виховати у неї самовпевненість. Хваліть завжди за конкретну дію.

Поради як заохочувати дитину до впевненості та самостійності

– Наголошуйте на позитивному: визначайте, підтримуйте та формуйте сильні сторони своєї дитини. Створюйте ситуації, у яких ці сильні сторони можуть якнайкраще проявлятися. Визнання та похвала утворюють міцне підґрунтя для навчання нових і незнайомих навичок чи виконання завдань. Уникайте порівнянь дитини з іншими дітьми, оскільки це нівелює унікальність кожної людини.

– Надавайте вашій дитині можливість навчитися нового – займатися спортом чи рукоділлям. Дітям потрібно відчувати, що вони щось вміють або знають, як робити.

– Створюйте для своєї дитини ситуації, в яких вона відчуватиме задоволення від допомоги іншим.

– Допомогайте вашій дитині висловлювати власні думки, ідеї,

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

погляди, почуття. Для зразка - висловлюйте перед нею свої думки вголос.

– Слухайте свою дитину. Додавайте кілька слів, щоб підбадьорити, заохотити до спілкування. Коли навички активного слухання моделюються вдома, дитина, ймовірно, повторюватиме їх під час свого спілкування з іншими.

– Заохочуйте дитину ставити запитання.

– Завжди уважно слухайте свою дитину.

Рекомендації педагогам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами у період карантину

Заняття потрібно планувати в тісній взаємодії з асистентом вчителя та батьками.

Асистент вчителя приймає активну участь у підготовці до уроку (виготовлення презентації, дидактичних ігор в PowerPoint, підбір текстів для аудіовикладання, картинок та схем для унаочнення матеріалу).

Провідною концепцією в системі педагогічної реабілітації дітей з комплексними порушеннями є модель «крок за кроком», яка полягає в можливості навчання дитини певним навичкам саме в тому віці й саме в тому обсязі.

Варто створити для роботи спокійну атмосферу, налагодити доброзичливий, партнерський контакт і роботу починати завжди з усмішки.

Пам'ятайте, що час, протягом якого дитина може концентрувати увагу – 5-7 хвилин, в кращому випадку – до 15 хвилин.

Вчитель повинен володіти загальними знаннями про психофізіологічні особливості розвитку конкретної дитини і навчати дитину насамперед тих навичок, які насправді потрібні його учням у повсякденному житті.

Насамперед потрібно усвідомити, що саме дитина вже може, тобто як вона спілкується, як рухається, як пізнає світ, що знає про нього і як ці знання використовує, як проводить свій вільний час, що найбільше любить робити.

Слід пам'ятати, що, коли маєш справу з дітьми з комплексними порушеннями в розвитку, неможливо однозначно окреслити послідовність здобуття ними окремих умінь. Так, жодна з існуючих шкал розвитку не є достатньо вдала, оскільки розвиток таких дітей в окремих сферах не є гармонійним і не відбувається за стандартним зразком.

Дидактичні засоби повинні бути безпечними і естетичними. Вони повинні добиратися відповідно до віку, щоб не інфантилізувати учнів і бути суттєвим елементом формування їх особистості, надавати їм оптимальну кількість різноманітних сенсорних збудників, давати можливість

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

самостійного застосування і здобування досвіду.

Підібрані матеріали мають наближати світ, у якому живе дитина. Добре, якщо це будуть предмети щоденного вжитку, вони повинні бути дібраними старанно й індивідуально, з урахуванням того, чому учень надає перевагу (при підготовці завдання для дитини під час дистанційного навчання візьміть до уваги її інтереси та захоплення - машини, динозаври, котики тощо).

Засоби також добираємо відповідно до виконання конкретного завдання або проведення певного виду стимуляції.

Найважливіші вказівки при добиранні предметів дає сам учень: важливі його реакції, настрої під час ознайомлення з новою річчю, можливість бути виконавцем, зацікавлення наслідками користування предметом.

У процесі роботи з дитиною педагоги та батьки мають консультиватися з іншими спеціалістами: фізіотерапевтом, логопедом, психологом, іншими педагогами, які вже мають досвід у навчанні учнів з комплексними порушеннями.

Заняття, незалежно від того де вони відбуваються, повинні мати сталий розпорядок дня та графік. Структуризація є одним з найголовніших завдань в роботі з дітьми, які мають комплексні порушення.

Будь-яке завдання повинно викликати позитивні емоції та бажання його виконувати. Варто обов'язково включати в роботу коригування порушень у розвитку емоційно-особистісної сфери (релаксаційні вправи для міміки обличчя, драматизації, читання за ролями).

Якщо дитина має **порушення слуху**, можна використовувати різні програми, які допомагають перекладати інформацію для тих учнів, які використовують мову жестів; завдання, які включають перегляд фільмів/відео із субтитрами; програми, які можуть містити інструкції для батьків. Матеріал для занять має бути в більшій мірі наочним.

Якщо дитина має **порушення зору**, то необхідно підбирати матеріал, спрямований на сприйняття іншими органами чуття. Велике значення в навчанні незрячої дитини, компенсації сліпоти має мова, і не тільки її комунікативна функція, а й зміст мови, тобто за допомогою мови дитина отримує найбільше основної інформації про оточуючий світ під час спілкування в активній, предметній, ігровій та начальній діяльності.

Під час роботи із дітьми, які мають **інтелектуальні порушення**,

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

необхідно враховувати такі фактори, як: пошук завдань, які б максимально стимулювали активність дитини, давати завдання з опорою на зразки, проводити чіткий і доступний інструктаж, працювати, враховуючи труднощі запам'ятовування і порушення працездатності в процесі виконання практичних завдань, додатково пояснювати навчальний матеріал, давати можливість виконувати завдання у повільнішому темпі, зменшувати їхню кількість, надавати додаткові запитання з метою глибшого розкриття змісту завдання, наводити вже відомі їм приклади та аналогії; враховуючи труднощі орієнтування в завданні, використовувати поетапну інструкцію і поетапне узагальнення, поділяти завдання на складові, формувати вміння планувати свою діяльність у процесі його вирішення. Подавайте зміст навчального матеріалу невеликими частинами, використовуючи мультисенсорний підхід (слуховий, візуальний, маніпуляційний). Якомога більше повторюйте та закріплюйте вивчене.

При організації роботи для дітей з *розладами аутистичного спектру* під час карантину можна скористатися такими прийомами:

- збереження постійності в організації простору, що допоможе уникнути поведінкових проблем;
- створення комфортного психологічного клімату під час занять вдома. Дитина повинна бачити, що заняття проходять в безпечній психологічній атмосфері і звичний ритм не буде порушено;
- використання символів для розвитку уміння орієнтуватися самостійно в діях. В якості символів можуть бути використані малюнки, картки, фотографії тощо;
- не допускати сенсорного перевантаження – це може призвести до зривів;
- зняття статичного напруження через фізичні вправи і зміну видів діяльності.

Для дітей із *дитячим церебральним паралічем* необхідний розвиток дрібної моторики рук, координації рухів обох рук, сили м'язів (з використанням еспандера, силоміра, розривання паперу, розминання пластиліну, глини тощо) в поєднанні з оздоровленням і лікуванням.

Запропонуйте батькам збирати продукти дитячої діяльності: фото, відео матеріали (якщо у батьків є відповідні ресурси), або певна папка, яку дитина може оформити за своїм бажанням, і в якій будуть зберігатися домашні завдання.

Наприкінці тижня обов'язково підводьте підсумки. Це дасть вам

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

змогу оцінити виконання завдань, простежити динаміку розвитку, вірно спланувати подальшу роботу.

Перелік інтернет-ресурсів, які можуть стати в нагоді батькам і педагогам в організації роботи з дітьми з комплексними порушеннями розвитку в період карантину:

1. Освітній онлайн-курс для вчителів початкових інклюзивних класів. URL: <https://goo.su/1czS>

2. Успішна освіта для дітей з розладами аутистичного спектра. Онлайн-курс для вчителів. URL: <https://goo.su/1czT>

3. Компетентності вчителя для реалізації інклюзивного навчання. Онлайн-курс для вчителів. URL: <https://goo.su/1CzT>

4. Створюємо інклюзивний простір. Консолідоване постачання. Готові рішення для НУШ, НОП та ІРЦ. URL: <https://goo.su/1czu>

5. Підтримка навчання та процесу викладання за допомогою інтерактивних модулів. URL: <https://goo.su/1czv>

6. Карантин з користю: сім онлайн-курсів для саморозвитку. URL: <https://goo.su/1CZv>

7. Як організувати індивідуальне навчання для дитини. роз'яснення МОН. URL: <https://goo.su/1czW>

8. Онлайн-курси EdEra – студія онлайн-освіти. URL: <https://www.ed-era.com/courses/>

9. Як говорять тварини. Розвиваючі мультики для дітей українською мовою. URL: <https://goo.su/1CzW>

10. Розвиваючі логопедичні мультики. Професії. URL: <https://goo.su/1czX>

11. 11 добрих мультиків для дітей та дорослих, які варто переглянути під час карантину. URL: <https://goo.su/1cZX> Розвиваючі ігри для дитини із ЗПП і аутизмом

12. Дитячий канал «Ладоньки-Ладоньки» – мультфільми українською мовою для дітей. URL: <https://goo.su/1CzX>

13. «Вема Кідс» - постачальник кращих рішень і технологій для розвитку дітей, а також для реабілітації та адаптації дітей з фізичними та психологічними відхиленнями. URL: <https://goo.su/1CZx>

14. 30 простих способів зайняти дітей на карантині. URL: <https://goo.su/1czy>

15. Сайт Нової української школи (НУШ), – розміщуються запитання-відповіді щодо організації інклюзивного навчання. URL:

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

<https://nus.org.ua/>

16. Розвиток імпресивного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. URL: <https://goo.su/1cZy>

17. Підтримка дітей з особливими освітніми потребами: практичні поради. URL: <https://goo.su/1CzY>

18. Ігри та завдання для формування мовленнєвої компетентності НУШ. URL: <https://goo.su/1CZy>

19. Педагогічні підходи в роботі з дітьми, які мають аутичні розлади. URL: <https://goo.su/1cZz>

20. Немовленнєва дитина в інклюзивному просторі. URL: <https://goo.su/1cZZ>

21. Ефективна взаємодія вчителя і асистента - складова успіху роботи в інклюзивному класі. URL: <https://goo.su/1CzZ>

22. Співпраця фахівців та батьків дитини із особливими освітніми потребами: основні засади ефективної роботи. URL: <https://goo.su/1CZZ>

23. Побудова освітнього процесу командою супроводу дитини із ООП у закладі освіти з інклюзивною формою навчання. URL: <https://goo.su/1D0>

24. Вебінар на сайті «На Урок» «(Не) страшна інклюзія: особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами». URL: <https://goo.su/1d01>

25. Вебінар «Робота з дітьми, що мають синдром Дауна: цікаво про важливе». URL: <https://goo.su/1D02>

Додатки для створення безбар'єрного освітнього середовища:

TalkBack – додаток для людей з вадами зору;

ISEE – додаток для людей з вадами зору;

BeWarned – додаток для людей з вадами слуху

Програми для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами мультимедійного видавництва «Розумники»

У період карантину батьки та педагогічні працівники можуть звернутися за допомогою до найближчого інклюзивно-ресурсного центру (контакти центрів, як правило, оприлюднені у доступний спосіб – контактні телефони, електронні пошти, покликання на сайт ІРЦ, оголошення, розміщені при вході в приміщення ІРЦ, на сайтах відділу освіти та ІРЦ, повідомлення в ЗМІ тощо):

1. Фахівці центру працюють з дітьми та батьками згідно із графіком роботи. Батьки можуть звертатися до фахівців у робочий час

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

для отримання порад і рекомендацій.

2. Фахівці центру проводять дистанційні заняття та консультації за допомогою електронних технічних засобів (у відеорежимі за допомогою Viber, Skype, Zoom, а також у телефонному режимі, з допомогою електронної пошти тощо), зручних для отримувачів послуг.

3. Фахівці ІРЦ за потреби надають консультації педагогічним працівникам, які працюють дистанційно з дітьми з ООП.

Дистанційне навчання дає великий простір для творчості вчителя. Активна робота з електронними засобами інформації дозволяє вчителеві крокувати в ногу з часом, удосконалювати свою педагогічну майстерність.

Створення електронних ресурсів, програмного матеріалу для проведення занять за технологією дистанційного навчання позитивно впливає на процес навчання дітей з особливими освітніми потребами.

З метою неперервності освітнього процесу рекомендуємо організувати дистанційне навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Рекомендації щодо здійснення дистанційного процесу навчання учнів з особливими освітніми потребами на період карантину:

– підготовлений учителем навчальний матеріал розміщується в мережі Інтернет, попередньо домовившись з учнями та їх батьками про місце їх розташування (найзручніше використовувати хмарні технології – розмістити завдання на Google Діску та відкривши доступ до конкретних завдань для конкретної дитини);

– виклад матеріалу здійснюється відповідно до державного стандарту, освітнього рівня здобувачів освіти, а також враховуючи індивідуальні особливості, можливості та потреби учня;

– на початку запропонованого матеріалу вчитель зазначає мету заняття, очікувані результати;

– при підборі навчального матеріалу використовуються веб-ресурси, відеоролики, мультимедіа, онлайн-тестування, анімація, власні авторські матеріали тощо. Рекомендуємо скористатися матеріалами, розміщеними на сторінці Ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти КНЗ КОР «КОПОПК» за покликанням <https://goo.su/1D07>;

– матеріал викладається в яскравій формі, що позитивно впливає на мотивацію навчання;

– разом із навчально-пізнавальними готуються завдання практичного спрямування та завдання на перевірку знань;

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

– не залишаються без уваги вчителя й здоров'язбережувальні вправи, які рекомендується виконувати учню під час роботи вдома над темою уроку;

– учень виконує завдання у зручний для нього час. Він самостійно працює над теоретичними питаннями та практичними завданнями, питаннями на рефлексію. Має можливість перевірити отримані знання через систему тестових завдань, оцінити свою роботу з теми уроку та радіти успіху відкриття нового;

– учитель слідкує за виконанням завдань учнем, вносить корективи, надає консультації, знаходить нові форми дистанційного викладу навчального матеріалу;

– учитель повинен швидко відповідати на листи та повідомлення про виконання учнем завдань; хвалити за оперативність своїх учнів; встановлювати графік спілкування в режимі on-line і чітко його дотримуватися; створювати атмосферу психологічного комфорту, сприятливий настрій, емоційне піднесення.

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з порушеннями зору:

адаптація змісту навчання залежно від способу сприймання (збільшення шрифту та контрастності, схематизація зображень, використання шрифту Брайля, освітлення тощо);

зменшення часу зорового навантаження, заміна візуальної інформації тактильною та аудіоінформацією;

використання альтернативного зоровому сприймання (дотикове обстеження, слухове сприймання тощо);

додаткове стимулювання активності та самостійності учня;

під час пояснення навчального матеріалу необхідно максимально використовувати приклади реального життя та конкретний матеріал, які допоможуть встановити зв'язки між абстрактними поняттями і досвідом дитини;

формувати уявлення, використовуючи реалістичні зображення, реальні моделі, схеми, таблиці та ін.;

орієнтувати дитину на пошук додаткової інформації про незрозумілі, нові об'єкти;

плануючи виклад навчального матеріалу, потрібно передбачити, який практичний матеріал може знадобитися дитині під час виконання завдань;

дитина з порушеннями зору може потребувати додаткового

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

пояснення перед початком виконання завдання;

виклад нового матеріалу слід узгоджувати з наявним досвідом і знаннями дитини;

тексти для читання, великі за обсягом, дитині може прочитати дорослий чи дати його в аудіозаписі, дозволяючи пропустити частину тексту, якщо це не вплине на його розуміння та виконання завдань;

розвивати загальну та дрібну моторику шляхом виконання вправ на розвиток координації, рівноваги, витривалості. Слід пам'ятати, що дитині з порушеннями зору недостатньо продемонструвати виконання вправи чи надати словесну інструкцію, слід виконати рух разом з нею, безпосередньо керуючи рухами тіла чи рук;

для певних завдань, пов'язаних із читанням, записуванням, давати більше часу для їх виконання;

для позначення текстів для читання варто використати кольорові позначення, обводити текст контуром;

збільшувати контрастність (жирність) друкованої інформації, міжрядковий інтервал. Чорно-білий або чорно-жовтий контраст забезпечують найкраще зорове сприймання. Добре сприймаються дітьми насичений синій, зелений або фіолетовий колір на світло-жовтому тлі, варто уникати червоного кольору (при певних порушеннях зору цей колір не сприймається);

копії друкованих матеріалів мають бути максимально чіткими;

дитині краще виконувати записи темною чорною ручкою (маркером) замість синьої, в жодному разі не олівцем.

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з порушеннями слуху:

мотивувати дитину до навчальної діяльності за допомогою ситуації успіху, з опорою на досвід та інтереси дитини;

надавати роз'яснення абстрактним поняттями, пов'язувати їх з досвідом дитини та інше;

заохочувати незалежність та самостійність дитини;

зважати на миттєвість сприймання значно меншої кількості інформації, порівняно з однолітками без порушень слуху (як на слуховій, так і на зоровій основі);

чергувати навантаження на слуховий та зоровий аналізатор для зменшення втомлюваності й відволікання;

надавати час для закінчення однієї навчальної дії й переходу до іншої;

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

надавати час для запам'ятовування та уточнення навчального матеріалу;

використовувати наочність, зокрема фільми та відео із субтитрами; використовувати покрокові або візуальні інструкції на підкріплення усного мовлення;

адаптувати/модифікувати процес та результат діяльності відповідно до освітніх потреб дитини;

використовувати альбоми та таблиці для розвитку мовлення, картки з ілюстраціями словесною та жестовою мовами, дидактичні ігри (малюнки для складання задач, набір текстів тощо).

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з порушеннями мовлення

Важлива особливість розвитку мовлення дитини полягає у тому, що вона є складовою когнітивної сфери. Саме тому важливо приділяти увагу формуванню уміння дитини сприймати, зосереджувати увагу, запам'ятовувати і контролювати себе:

уважно проаналізувати інструкцію до завдання на предмет наявності складних для сприймання слів (як з точки зору розуміння їх значення, так і з точки зору звукової структури слів, оскільки довгі слова з декількома збігами приголосних є складними для сприймання) і вдосконалити її так, щоб дитина зрозуміла;

перевірити доступність змісту завдання з огляду на особливості мовлення дитини: наприклад, дитина ще не готова вставити певні слова, які містять «проблемні» звуки у передбачені завданням місця з опорою лише на власні уявлення, тоді завдання вчителя полягає у тому, щоб забезпечити необхідну опору у вигляді надрукованих слів або картинок, які відповідають потрібним для успішного виконання завдання словам);

визначити прийнятний для дитини обсяг завдання, обрати правильний темп його виконання (наприклад, дати змогу витратити стільки часу, скільки необхідно для правильного виконання завдання):

передбачити необхідні «опори» (картинки, додатковий друкований матеріал, алгоритм виконання завдань, (прямі, опосередковані, навідні запитання);

скорочувати текст для читання; використовувати простіший або альтернативний текст, адаптовані навчальні тексти надруковані великим шрифтом;

навчальні завдання мають бути короткими, зрозумілими за змістом.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Під час організації навчальної діяльності дітей з порушеннями опорно-рухового апарату важливого значення має створення таких умов, які б дали змогу опановувати знання з опорою на збережені функції організму дитини:

модифікація змісту навчальних завдань до особливих освітніх потреб дитини, що полягає у зменшенні обсягу та спрощенні характеру матеріалу, спрощенні складного матеріалу;

використання наочності у процесі навчання. Наочність має бути конкретною, без абстрактних зображень і деталей, що відволікають від сприймання об'єктів;

повторюваність у навчанні; доцільно використовувати варіативність засобів та методів повторення для запам'ятовування матеріалу;

позитивне оцінювання навіть найменших успіхів дитини;

чіткий виклад та уточнення навчального завдання, використовувати розвиваючі ігри тощо;

заохочення дитини до опису, уточнення виконання нового завдання;

вибору (з боку батьків та дитини) і рекомендації (з боку педагогів) найзручнішого засобу для фіксації навчальної інформації (наприклад, аркуші у клітинку краще використати навіть на уроках української мови);

передбачення оптимального навантаження письмовими роботами з урахуванням порушень загальної та дрібної моторики пальців рук;

передбачення варіативності письмових робіт – не лише самостійне письмо, а й роздаткові картки з друкованою основою;

збільшення часу на виконання письмових завдань.

У разі порушень зорово-просторової координації варто використовувати такі прийоми:

спеціально вказати (різні позначення) рядок і місце, де потрібно починати писати, малювати;

позначати відстань між рядками чи частинами завдання;

під час виконання арифметичних дій у стовпчик можна розфарбувати клітинки олівцем, наприклад, сотні – зеленим, десятки – синім, одиниці – червоним;

використовувати перфокарти;

під час читання використовувати спеціальні закладки з прорізами для фіксування слова, словосполучення чи речення.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку

У дитини спостерігаються низький рівень активності та пізнання; її безпосередні потреби та емоційні прояви не підпорядковуються мисленню, а їй, відтак – не усвідомлюються і не контролюються самою дитиною. Часто у дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку, можна спостерігати прояви почуттів. Недостатній розвиток мислення, його критичності обмежує можливість дітей аналізувати свою поведінку. Для таких дітей характерні труднощі в соціальній адаптації, формуванні інтересів. У багатьох із них порушується фізичний розвиток, виникають труднощі артикуляції, рухової моторики, порушується нормальний розвиток пізнавальних, психічних процесів, погіршується сприймання, пам'ять, словесно-логічне мислення.

Загальні рекомендації щодо розвитку когнітивної сфери:

Сприймання: поділ складного матеріалу на частини; збільшення часу для усвідомлення завдання; уповільнення темпу викладу матеріалу; використання наочності, активізація знань дітей з метою використання їх власного досвіду; порівняння сприйнятого зі зразком.

Увага: допомога у перевірці правильності виконаних дій; формування навичок самоконтролю; навчання вмінню порівнювати свої роботи зі зразком.

Пам'ять: мінімальна кількість нових термінів, понять на одному уроці; поділ матеріалу на частини; повторення матеріалу; закріплення вивченого матеріалу з опорою на наочність, емоційну пам'ять з поступовим переходом до словесно-логічного запам'ятовування.

Мислення: зменшення обсягу матеріалу, спрощення інформації для засвоєння; навчання застосовувати знання на практиці; поділ складних тем на частини; поступове формування вміння порівнювати, використовувати план, інструкцію, схеми тощо; формування вміння виділяти різні аспекти предметів і явищ; вчити міркувати вголос про способи та послідовність виконання завдань.

Інтелектуальна сфера: урахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до її можливостей; урізноманітнення методів і прийомів навчання; створення умов, які стимулюватимуть учнів до навчання і запобігати виникненню втоми.

Загальні рекомендації щодо організації навчальної діяльності:

модифікація змісту освіти до особливих освітніх потреб дитини, що полягає у зменшенні обсягу та спрощенні характеру матеріалу,

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

спрощенні складного матеріалу тощо;

використання наочності у процесі навчання, наочність має бути конкретною, без абстрактних зображень і деталей, що відволікають від сприймання об'єктів;

уповільненість процесу навчання; надається більше часу для обдумування відповіді та запису;

повторюваність у навчанні; доцільно використовувати варіативність засобів та методів повторення для запам'ятовування матеріалу;

позитивне оцінювання навіть найменших успіхів дитини;

в процесі навчання дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку, необхідно використовувати спеціальне обладнання, серед якого, зокрема, спеціальні підручники, площинні моделі, об'ємні муляжі, розвиваючі ігри тощо.

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей з розладами аутистичного спектру

Особливості проявів, рівень здібностей дітей, а також інші характеристики при розладах аутистичного спектру можуть бути у різноманітних комбінаціях, а порушення можуть мати різні ступені тяжкості (від цілковитого занурення у власний світ та відсторонення від оточення до мінімальних аутистичних проявів, таких як: захоплення винятково власними інтересами та значні труднощі під час спілкування, взаємодії з людьми).

Головна особливість інтелектуального розвитку дітей з розладами аутистичного спектру – це здатність виконувати завдання абстрактного характеру і нездатність виконати завдання аналогічної складності з конкретним змістом.

Визначити перешкоди, які заважають дитині адаптуватися до освітнього процесу. З'ясувати характерні для дитини з аутизмом «бар'єри навчання».

Найважливішим елементом організаційних питань навчання є розклад, який оформлюється як серія картинок, фотографій, піктограм (з надписами або без них). Так дитину вчать розуміти зміст розкладу, привчають послідовно виконувати певні завдання. Форматом розкладу може бути альбом або папка з файлами, де розміщено у певній послідовності малюнки, фотографії, піктограми або надписи.

Візуалізовані правила. Зокрема, правила, що пов'язані з вимогами до учня в закладі освіти. Одні з перших правил, яким треба навчити дитину, – «Стоп», «Спочатку – потім», «Твоя черга – моя черга». При

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

цьому слід враховувати:

– правил має бути не більше п'яти, водночас вони мають бути конкретними, простими, однозначними;

– правила мають бути привабливими (можливо, з гумором, у вигляді віршу тощо);

– правила мають бути змінними, враховувати актуальність розвитку конкретних учнів та усього класного колективу.

Надання консультацій і зразків виконання будь-яких завдань, які дитина вважає занадто важкими для себе.

Поступове збільшення кількості завдань, які потрібно виконати.

Використання візуальних засобів, презентацій предметів.

Сприяння соціальному розвитку і розвитку мовлення.

Рекомендації щодо умов організації дистанційного навчання дітей із затримкою психічного розвитку

Затримка психічного розвитку характеризується як межовий стан між нормою та порушенням розвитку дитини, якому властиві негрубі недоліки інтелектуальної та емоційно-вольової сфери, що виявляються у зниженні навчально-пізнавальної діяльності та соціальної адаптації в цілому. Такий стан визначається як порушення темпу психічного розвитку, коли окремі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають від усталених психологічних норм даного віку. Якщо по закінченні молодшого шкільного віку залишаються ознаки недорозвитку психічних функцій, то йдеться про конституціональний інфантилізм чи інтелектуальні порушення.

Загальні рекомендації щодо розвитку когнітивної сфери:

Навчальні завдання спрямованні на розвиток всіх видів сприймання, особливо зорового та слухового, на базі яких розвиваються вищі психічні функції;

під час навчання необхідно розвивати працездатність, уміння зосереджувати увагу та цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення, адекватно оцінювати результати;

доцільно розвивати навчальну мотивацію, бажання вчитися, віру дитини у власні можливості;

розвивати пізнавальну діяльність. Спеціально вчити розрізняти та називати колір, форму, розмір предметів, їх розташування у просторі, застосовувати ці знання практично; виділяти та пояснювати просторові відношення між предметами, використовувати це у практичній

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ ОСВІТИ РЕГІОНУ

діяльності;

формуванню вміння орієнтуватися в сторонах предметів, які знаходяться перед дитиною – визначати орієнтири на аркуші паперу, в альбомі; вміння знаходити верх і низ, правий і лівий бік тощо. Розуміння просторових відношень впливає і на мовленнєвий розвиток дитини;

формуванню вміння працювати за інструкцією, послідовно виконувати завдання. Таку роботу можна проводити під час конструювання, малювання, ліплення. Виготовлення навіть простих фігурок з пластиліну чи глини потребує узгоджених рухів і актів сприймання, аналізу зразка за різними ознаками та відтворення цих ознак у виробі. Крім того, робота з пластичним матеріалом розвиває дрібні рухи кисті руки, що позитивно впливає і на мовленнєву функцію.

Загальні рекомендації щодо навчальної діяльності:

з метою запобігання втомлюваності дитини під час освітнього процесу слід змінювати види діяльності, використовувати у процесі викладу матеріалу цікаві факти, приклади, організовувати фізкультхвилинки;

акцентувати увагу на розвиток спостережливості, формуванні навичок і вмін самостійно оволодівати знаннями та користуватись ними;

виявляти прогалини у знаннях з метою їх поступового заповнення, аби не допустити посилення відставання від інших учнів;

стимулювати активність під час занять, підтримувати навіть незначні успіхи;

враховувати труднощі запам'ятовування. У процесі виконання практичних завдань додатково пояснювати навчальний матеріал, надавати можливість виконувати завдання у повільнішому темпі,

ставити додаткові запитання з метою глибшого розкриття змісту завдання, наводити вже відомі дітям приклади;

використовувати поетапну інструкцію, додавати письмові інструкції до завдання, формувати вміння планувати свою діяльність, словесно звітувати, поступово підвищувати темп роботи дитини;

адаптувати завдання з урахуванням особливих освітніх потреб дитини. Як правило, для надання психолого-педагогічної допомоги дітям з ЗПР використовується набір дидактичних ігор з розвитку логіки та творчості, розвиваючі конструктори, різні пірамідки, спеціальні підручники та інтерактивні комп'ютерні програми.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

2.1. Дошкільна освіта

2.1.1. Формування та розвиток мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку

Тетяна Корж,

*методист відділу дошкільної освіти, викладач кафедри педагогіки,
психології та менеджменту освіти Комунального навчального закладу
Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних кадрів»*

У перші роки свого життя дитина оволодіває унікальним скарбом – мовленням, що дає їй змогу називатися людиною, зв'язує воедино її минуле, сучасне й майбутнє, забезпечує спілкування, порозуміння, взаємодію з іншими людьми загалом і найближчим оточенням зокрема. Отже, роль мови й мовлення у становленні особистості, її успішному функціонуванні в різних умовах життєдіяльності складно переоцінити.

Розвиток мовлення в системі дошкільної освіти завжди посідав чільне місце, що відобразилося в Базовому компоненті дошкільної освіти (освітня лінія «Мовлення дитини») та програмах розвитку, виховання та навчання дітей [1; 2; 6: 7]. Освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найвагомим досягненням дошкільного дитинства. Мова виступає «каналом зв'язку» для одержання інформації з немовних сфер буття, засобом пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок із національним вихованням. Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час якої формуються мовленнєві вміння і навички [1].

Завершується освітня лінія «Мовлення дитини» узагальненим визначенням результату освітньої роботи – сформованістю мовленнєвої компетенції, яка включає в себе фонетичну, лексичну, граматичну, діалогічну та монологічну компетенції.

Саме тому формування та розвиток мовленнєвої компетенції залежить від доцільно обраних форм та методів роботи з дітьми відповідно до кожного з її видів.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

У формуванні та розвитку *фонетичної компетенції* дітей важливе місце посідають дидактичні ігри та вправи, в процесі яких удосконалюються всі компоненти звукової культури мовлення:

– навчання дітей правильному й чіткому вимовлянню звуків: «Вимов так, як я», «Оркестр», «Назви і відгадай», «Крамниця», «Комар», «Покатаймося на конику», «Жуки», «Літаки», «Чого не вистачає?», «Ось так вимовляються звуки»;

– розвиток фонематичного слуху: «Тиша», «Телефон», «Зіпсований телефон», «Тиха і голосна музика», «Що як звучить?», «Відгадай звук», «Упізнай, хто це?», «Тук-тук», «Зозуля», «Про що говорить кімната (вулиця, ліс)?», «Доручення», «Хто краще чує?»;

– уміння виконувати звуковий аналіз слів, закріплення знань про слово і речення: «Добери різні слова», «Підкажи слово», «Чи подібно звучать слова?», «Слова забули своє місце», «Упіймай м'яч», «Живі слова», «Як Мишко вчився говорити?», «Про Сашка і сніговика», «Ведмедик дізнається», «Що таке наголос?», «Як звати друзів?»;

– розвиток мовленнєвого дихання: здування з долоні пелюсток, шматочків паперу, кульок, вати, пушинок кульбаби; перекочування силою видихуваного повітря ватної кульки по столу, підтримування пушинок у повітрі силою видиху, утворення бульбашок на воді (дитина дмухає з такою силою, щоб на воді утворилися бульбашки); пускання паперових і пластмасових корабликів у мисці або у ванні з водою; прокочування олівців силою видихуваного повітря, дмухання в порожню пляшку («Сніжинка», «Летять сніжинки», «Листочки», «Вітерець», «У лісі», «Вітряк», «У кого далі полетять пелюстки?», «Дмухай сильніше», «Дмухай на метелика», «На гойдалці», «Гарячий чай», «Мильні бульбашки»);

– вироблення інтонаційної виразності мовлення (сили голосу, темпу, логічних наголосів, інтонації, ритму): «Мавпочки», «Хто що почув?», «Тихо – голосно», «Пішли-поїхали», «Вимови так, як я», «Допоможемо Незнайку» [3].

У роботі з дітьми середньої та старшої груп формуванню чистого й правильного мовлення, закріпленню артикуляції важких звуків та розвитку мовленнєвого апарату сприяє вивчення скоромовок на кожний звук, яким опановують діти.

Ефективним засобом формування та розвитку фонетичної компетенції є рухливі ігри із звуконаслідуванням, словами, піснями, які спри-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

яють систематичному вправлянню мовленнєво-рухового апарату, мовленнєвого слуху та уваги дітей. Їх варто використовувати тоді, коли діти вже вміють вимовляти важкі звуки, але звуковимова ще нестійка. Під час рухливих ігор діти можуть співати, імітувати звуки машин, голоси тварин, птахів.

Розвитку фонетичної компетенції дошкільників сприяє використання малих жанрів фольклору: колісанок, дитячих забавлянок, закличок, примовок, лічилок, мирилок («Печу, печу хлібчик», «Сорока-ворона», «Зайчику, зайчику»). Використання в комплексі усіх видів фольклору закріплює у дітей звуковимову, тренує мовленнєвий апарат, удосконалює мовлення, збагачує словник дітей образними виразами. Інтерес у дітей викликає слухання художніх оповідань, які містять матеріал для звуко-наслідування (Є. Пермяк «Хто?», Ю. Старостенко «Синиці-трудівниці», Є. Чарушин «Як хлопчик Женя навчився вимовляти літеру р», Д. Герасимчук «Струмочок», Є. Щим «Як птахи співають» та ін.).

Таким чином, оволодіння дитиною чіткою вимовою всіх звуків рідної мови і звукосполучень відповідно до орфоепічних норм; розвинений фонематичний слух, що дозволяє диференціювати фонемі; оволодіння мовними і немовними засобами виразності та прийомами звукового аналізу слів; усвідомлення звукового складу рідної мови – результат сформованої фонетичної компетенції [1].

Формування та розвиток *лексичної компетенції* відбувається в процесі активного пізнання дитиною навколишнього світу. В організованій навчальній діяльності ця робота проводиться на спеціальних заняттях з ознайомлення дітей з властивостями та якостями предметів. Основна їх мета – ввести у мовлення дітей назви предметів, їх частин, деяких ознак, властивостей і якостей [3].

У молодших групах доцільно використовувати два види занять: первинне ознайомлення з предметом та поглиблення знань про предмети. Завдання вихователя на заняттях з первинного ознайомлення з предметом – правильно організувати увагу дітей щодо сприйняття предмета, формування уявлень про нього і відповідного словника. Найефективнішим засобом при цьому є привертання уваги дітей до самого предмета або дії та слів, якими вони позначаються. За таких умов слово виступає як знак предмета, встановлюється зв'язок між словом і уявленням про предмет. Розширенню словника дітей сприяє використання різноманітних прийомів: створення пошукових ситуацій, запитання на зразок: де

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

машина (лялька)?, вибір предмета серед інших, називання його, виконання з ними різних дій.

У процесі ознайомлення дітей з предметом вихователю слід використовувати методи розглядання і обстеження предмета та дотримуватися таких етапів: ознайомлення із зовнішнім виглядом предмета та його призначенням; сприйняття частин, деталей предмета; знайомство з властивостями та якостями предметів, матеріалами, з яких вони зроблені (*скло, папір, дерево, метал; скло – прозоре, крихке, б'ється; папір – мнеться, рветься, розмокає*); визначення зв'язку між матеріалом, з якого зроблений предмет, та його функціональним призначенням. Вихователю доречно використовувати методи розглядання і обстеження предметів.

На заняттях з поглиблення знань про предмет встановлюють зв'язок між призначенням предмета та його будовою, матеріалом, з якого він зроблений, визначають видові особливості предмета, що сприяє цілісному уявленню дитини про нього. До методики проведення занять ставляться такі вимоги (за Є. Тихеєвою): пізнавальна діяльність має ґрунтуватися на практичних завданнях, з домінуванням ігрових прийомів; предмети мають бути добре знайомі дітям (ті, призначення яких їм відоме і, які вони вже використовували); додаткові предмети слід добирати так, щоб у них не вистачало певної деталі, що робить їх непридатними для діяльності; спрямовувати увагу дітей на визначення, якої частини не вистачає, та спроби пояснити причини цього; діти мають активно діяти з предметами, мотивувати свій вибір, обираючи потрібне; керівництво пізнавальною і мовленнєвою діяльністю вихователь здійснює шляхом вказівок стосовно необхідних дій і запитань.

Важливу роль у розвитку лексичної компетенції відіграє розкриття смислового багатства слова. Адже показником того, що слово справді ввійшло в активний словник, є вироблення вміння правильно вживати його за смислом. Саме тому під час навчання дітей ефективним буде використання таких лексичних вправ, які ставлять дитину перед необхідністю вибору найточнішого слова, формують уміння його правильного вживання (Є. Тихеєва): добір епітетів до предмета: *собака – великий-маленький, кудлатий, розумний, кусючий, злий-добрий*; визначення предмета (об'єкта) за епітетами: *зелена, кучерява, струнка, білокора, духмяна – береза*; добір слів, що визначають дії, назви предметів: *на небі сяє, землю зігриває, темряву розганяє, освітлює – що*

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

це? (Сонце); добір до поданого слова назви дій відповідних слів-об'єктів дії: *хто і що плаває? хто і що гріє? хто і що літає?*; добір обставин: *вчитися можна як? – добре, наполегливо, старанно, успішно, багато* та ін. [3].

Особливої уваги вихователя потребує ознайомлення дітей з багатозначними словами, синонімами й антонімами.

На початковому етапі навчання педагогу необхідно звернути увагу дітей на слова, які звучать однаково, але позначають зовсім різні предмети, дії – це багатозначні слова (багатозначні слова, що висловлюють конкретні поняття (*ручка, ніжка, хвіст, ніс, шапка* тощо), знайомі дії (*терти, ходити, бити, летіти*). Наприклад, вихователь пропонує дітям знайти в груповій кімнаті *ручку*, а потім разом з дітьми виділити функціональні особливості кожного з цих предметів, скласти з ними словосполучення, речення: *дверна ручка, ручка у ляльки, ручка сумки, шкільна ручка, ручка кошика* тощо.

На наступному етапі важливо, щоб діти навчилися розуміти різні значення слів й доречно застосовували їх у власних висловлюваннях. Адже обсяг багатозначних слів та омонімів, з якими педагог знайомить дітей, поширюється з уведенням нових слів, якими позначаються конкретні поняття (*ключ, крило, хата, вухо, коса*), або з уведенням інших частин мови: дієслів (*лити, бігти, бити, нести*), прикметників (*золотий, зелений, солодкий, великий*), прислівників (*легко*).

У старшому дошкільному віці робота з багатозначними словами ускладнюється, оскільки дітей знайомлять не лише з прямим, а й переносним значенням багатозначних слів: *солодкий*, тобто лагідний; *золоте серце* – дуже добрий. У цей період у лексиці дітей з'являються слова не тільки конкретного змісту (чистий, добрий, цілий; сісти, впасти, текти, колоти, рости; сорочка, стрічка, голка тощо). Діти починають поступово використовувати їх у самостійних зв'язних висловлюваннях, складають невеличкі розповіді, казки, передаючи різноманітні образи, значення багатозначних слів.

Ознайомленню дітей із багатозначними словами сприятиме використання фольклорних та літературних творів. Формування лексичної компетенції передбачає збагачення словника дітей образними виразами, взятими з художніх текстів, – приказками, фразеологічними зворотами, метафорами, епітетами, порівняннями; вміння розрізняти пряме й переносне значення слів та словосполучень, їх узагальнювальний зміст. Мета-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

форичність та експресивність, притаманні фразеологізмам, приказкам, прислів'ям, роблять мову не лише яскравішою, живішою, а й виховують у малюків любов до краси української мови, сприяють формуванню громадянських почуттів.

Отже, про сформованість лексичної компетенції дитини свідчать наступні вміння дитини: оперує узагальненими словами різного порядку, стійкими загальноновживаними словосполученнями; мовлення дітей набуває образності; за кількісною та якісною характеристикою словник дитини сягає такого рівня, що вона може легко спілкуватися з дорослими і дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах свого розуміння [1].

Важливими умовами формування та розвитку *граматичної компетенції* дітей є перевірка граматичної правильності дитячого мовлення і запобігання помилкам; наслідування мовленнєвому зразку педагога, мовлення якого відповідає всім нормативним вимогам; використання ефективних методів і прийомів формування граматичної правильності мовлення дітей як на заняттях, так і в повсякденному житті: дидактичні ігри і вправи, розповіді з використанням слів, в яких діти допускають помилку, картинки, переказування художніх оповідань, читання віршів, складання дітьми розповідей із використанням групи слів на тему, запропоновану вихователем.

Найефективнішим методом формування граматичної правильності мовлення є дидактичні ігри, які спрямовані на:

– формування вміння дітей відмінювати іменники множини в родовому («Чого не стало?», «Чого більше?») та називному відмінках («Що змінилось?», «Назви предмети», «Опиши картинку», «Пошта»);

– відмінювання іменників однини і множини у знахідному відмінку («Що я бачив?», «Розкажи про картинку»);

– вживання роду іменників («Одягни ляльку», «Крамниця іграшок»);

– вживання невідмінюваних іменників («На гостини», «Що я чув по радіо?»);

– вживання дієслів за особами і дієслівних форм з чергуванням приголосних в основі («Що ми робимо?», «Що написано в листі?»);

– узгодження числівників з іменниками («Що змінилось?», «Порахуй, скільки?»);

– відмінювання іменників, що вживаються тільки в однині або

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

множині («Кому що потрібно?», «Про що ми задумали?»);

–правильне вживання прийменників («Сховай зайчика», «Що змінилось?», «Де ведмедик?»);

–виправлення помилок, зумовлених двомовністю («Назви слово іншою мовою», «Що змінилось?», «Крамниця іграшок», «Про що ми задумали?»);

–виправлення граматичних помилок («Так чи не так?», «Виправ, Петрушку» та ін.).

Крім дидактичних ігор у практиці роботи закладів дошкільної освіти слід широко використовувати різні групи дидактичних вправ, які доступні дітям старшого дошкільного віку:

–вправи на словотворення: утворення іменників за допомогою суфіксів («Хто у нього мама?», «Хто вона (він)?», «Скажи одним словом»); утворення порівняльних ступенів прикметників: *навесні тепло, а влітку... (тепліше)*; утворення прикметників з двох слів: *довгі вуха – як сказати про це одним словом? (Довговухий)*; утворення дієприкметників: *розбили тарілку – як про неї сказати? (Розбита тарілка)*; утворення іменників від дієслів: *будувати – будівельник, лікувати – лікар*; утворення споріднених слів: які слова можна утворити від слова *ліс – лісний, лісник, лісовик, лісовичок*;

–вправи на словозміну: відмінювання дієслівних форм (*бігати – біжу, їздити – їжджу, носити – ношу, хотіти – хочу – хочемо, просити – прошу – просимо, водити – вожу – водимо* та ін.); узгодження числівників і прикметників з іменниками: *червоний олівець – про що це можна сказати червоний? (Червона квітка, червоний помідор, червоний м'яч, червоний бант)*; відмінювання іменників: *качка кличе кого? (Каченят), Собака годує кого? (Цуценят)*; відмінювання займенників: *у мене лялька. Як сказати, що має Оксана? (У неї лялька), Про Юрка? (У нього лялька), Про них? (У них лялька)*; вживання часу дієслів: *що я (ти, він, вони, ми) роблю (робиш, робить, роблять, робимо)? Що я (ти, він, вони, ми) робитиму (робитимеш, робитиме, робитимуть, робитимемо)? Що було влітку? Що буде взимку?*; вправи з картинками: «Знайди маму», «Чії дітки?», «Чий хвіст?», «У кого хвіст?», «Де що лежить?», «З ким розмовляє хлопчик?»; вправи на вживання невідмінюваних іменників (*тюре, піаніно, радіо*);

–вправи на виправлення граматичних помилок: розповіді зі сло-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

вами, складені вихователем або дітьми, в яких вони найчастіше допускають граматичні помилки (*вуха, кашине, піаніно, кіно*). Наприклад: «Новенька дівчинка – Оленка зайшла в групу, побачила іграшки і сказала: «Ой, скільки тут ляльків, машинів, іграшків!» У яких словах Оленка зробила помилки? Як правильно сказати?».

Таким чином, результатом сформованості граматичної компетенції дітей є: вживання (неусвідомлено) граматичних форм рідної мови згідно із законами і нормами граматики (рід, число, відмінок, дієвідміна, клична форма тощо), розвинене чуття граматичної форми; наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм та порядку слів у реченні [1].

Розвиток *діалогічної компетенції* дітей дошкільного віку відбувається за умов створення активного мовленнєвого середовища, під час взаємодії з тими, хто їх оточує, паралельно в кількох системах: «дитина – дитина», «дитина – дорослий», «дитина – одноліток». До основних форм діалогічного мовлення, яких навчають дошкільників, належать розмова, бесіда та полілог.

Одним із методів формування діалогічного мовлення у повсякденному житті й водночас універсальною формою мовленнєвого спілкування є розмова вихователя з дітьми (імпровізований діалог). Вихователь упродовж дня постійно спілкується з дітьми, організовує з ними розмову з будь-якого приводу. Для виникнення розмови необхідна довірлива, спокійна атмосфера у групі, повага з боку дорослих до особистості дитини, її інтересів, нахилів, настрою.

Тематика, тривалість, зміст розмови визначаються ситуацією, педагогічними завданнями, бажанням дітей чи дорослих. Розмови можуть бути колективними та індивідуальними. Якщо в молодшому віці коло розмов обмежується тим, що безпосередньо оточує дітей – іграшки, сім'я, вулиця, стосунки з товаришами, то з віком тематика розмов поступово розширюється за рахунок нових знань, досвіду, якого діти набувають за допомогою різноманітних інформаційних засобів. У старшому дошкільному віці тематика розмов яскраво висвітлює інтереси та запити дітей: спорт, мультфільми, життя тварин, казкові сюжети тощо.

Упродовж дня виникає потреба у розмовах і між самими дітьми. Завдання дорослого – всебічно стимулювати, схвалювати, підтримувати ініціативу, активність дитини у спілкуванні, переконливо доводити залежність її успіху в спільній діяльності від уміння домовлятися,

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

переконувати, від володіння діалогічними вміннями.

Ефективним засобом формування діалогічного мовлення, засвоєння правил мовленнєвого етикету є прийом словесних доручень. Доручення можуть спонукати дитину до спілкування з однолітками й дорослими. Головне – допомогти дитині усвідомити спосіб мовленнєвої дії, тобто привчити дітей виражати словами свої дії. Для цього вихователю потрібно дати зразок виконання доручення. Не менш значущим моментом у застосуванні цього прийому є так зване звітування дитини про виконання доручення [3].

Розвиткові діалогічного мовлення сприяє також прийом створення спеціальних мовленнєвих ситуацій. Вони спрямовані на розвиток уміння домовлятися, запитувати співрозмовника, дотримуватися правил мовленнєвого етикету, виказувати співчуття, доводити свою позицію. Для застосування цього прийому можна використовувати наочність, наприклад спеціально дібрані сюжетні картини або серію картин. Дитині пропонують програти віртуальний діалог між персонажами, зображеними на картині.

Інший варіант – відтворення реальної ситуації, в якій дитині запропоновано зайняти певну позицію. Спочатку педагог із вихованцями обговорює сюжет, потім допомагає малюку створити образ; підготувати необхідні атрибути: телефон для зв'язку, журнал для запису, рупор для об'яви. Під час розігрування мовленнєвої ситуації, якщо дитина не може самостійно виконати завдання, вихователь допомагає навідними запитаннями, вказівками, пропонує власні варіанти як зразок дії.

Основним методом розвитку діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку на заняттях є бесіда. Бесіда як метод навчання потребує зосередження на певній темі розмови, передбачає достатній рівень знань про те, що має обговорюватися, використовується на занятті разом з іншими методами (розглядання картинки, художнє читання, розповідь), і вимагає ретельної підготовки як від дітей, так і від вихователя.

Бесіди класифікують за таким принципом: за картиною чи змістом художнього твору, які використовують на занятті; залежно від мети і методу (вступна, супроводжувальна, заключна, узагальнювальна бесіди); відповідно до змісту (пізнавальна та етична бесіди).

Під час бесіди діти навчаються логічно мислити, швидко пригадувати, аналізувати, порівнювати, висловлювати судження, робити висновки, формулювати та обстоювати власні думки. Діалог, що виникає між

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

дитиною й педагогом під час бесіди, сприяє формуванню вміння слухати та розуміти співрозмовника, правильно відповідати та висловлювати власні думки, з повагою ставитися до думки іншого, не змінювати тему обговорення, стримувати своє бажання висловитися тоді, коли висловлюється інша дитина. Усе це виховує культуру діалогу.

Велике значення має тематика бесід з дітьми, яка відповідає наступним вимогам: змістом бесід мають бути явища, добре знайомі дітям, але які потребують додаткових пояснень, міркувань. Бесіда здебільшого відбувається у формі чергування запитань і відповідей. Логічна структура бесіди залежить від теми, змісту, віку дитини і охоплює такі елементи, як початок, основна та прикінцева частини.

Скеровуючи бесіду, вихователь має враховувати індивідуальні особливості дітей, намагатись об'єднати бесідою всіх дітей, визначивши для кожного посилене завдання.

Отже, вміння дитини ініціювати і підтримувати розпочату розмову в різних ситуаціях спілкування, відповідати на запитання співрозмовника і звертатися із запитаннями, орієнтуватися в ситуації спілкування, вживати відповідні мовні і немовні засоби для вирішення комунікативних завдань; дотримуватися правил мовленнєвої поведінки та мовленнєвого етикету і коректно виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови і співрозмовника та коригувати його залежно від ситуації спілкування – результат сформованої діалогічної компетенції [1].

У процесі формування та розвитку *монологічної компетенції* дітей навчають двох основних форм монологу – переказу та самостійної розповіді. Вони відрізняються один від одного тим, що в першому випадку матеріалом для висловлювання-відтворення є літературно-художній текст, а в другому – дитина самостійно добирає зміст свого висловлювання.

Переказ – це відтворення своїми словами літературного зразка. Переказуючи, дитина запам'ятовує та використовує емоційні, образні слова та словосполучення з тексту, мовленнєві форми (граматичні конструкції, міжфразові зв'язки). Розповідь – самостійно розгорнутий дитиною виклад певного змісту в будь-якій літературно-мовленнєвій формі. Це складніший порівняно з переказом вид зв'язного мовлення, оскільки його зміст дитина складає самостійно.

Для навчання дітей дошкільного віку лінгводидактика пропонує усні тексти, дискурси, що існують у різних мовленнєвих жанрах (типах висловлювання), які зумовлюються функціональним призначенням і за-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

лежать від ситуації: опис, повідомлення, міркування.

Опис предмета або явища створює цілісне уявлення про їх ознаки, якості, властивості, дії. Усі речення описової розповіді мають якомога повніше, яскравіше, точніше відповідати на запитання, *яким є предмет*. Опис характеризується фіксацією зорових спостережень та об'єктивним викладом, що досягається використанням численних прикметників, іменників-означень та здійснюється за такою логіко-синтаксичною схемою: визначення назви предмета – «Це – ...»; загальна характеристика предмета – «Він такий...»; виділення найістотніших його ознак, елементів, характеристик – «Він має...»; згадування про його можливі дії або дії з ним – «Він може... або його можна...»; висловлювання ставлення до предмета опису: «Мені так подобається, що він...».

Повідомлення – функціональний тип мовлення, що характеризується послідовним викладом подій з погляду оповідача, наголошуванням на часі їх здійснення. У зв'язку з цим семантичне навантаженими є вислови на зразок *спочатку, потім, відразу, після того, як, сьогодні, торік, вчора, минулої весни*. Конструктивну роль у повідомленні відіграють дієслова на позначення минулого часу, дій, станів людини тощо. Повідомлення має незмінні структурні компоненти: початок – середину – закінчення, без яких воно втрачає цілісність і завершеність.

Для збереження логіки повідомлення науковці пропонують застосовувати логіко-синтаксичну схему, яка відображатиме не лише сюжетну лінію, а й включатиме елементи опису, уточнення. «Були собі...» (хто, де, з ким) – початок повідомлення, який розвивається далі у зав'язці: «Одного разу...». Кульмінація опису подій визначається спеціальним словом «раптом». Повідомлення про наступне розгортання подій – розв'язка – розпочинається словами «потім», «відразу ж», «після того, як». Закінчення – обов'язкова частина розповіді – може мати такий вигляд: «З того часу...», «Так вони і стали...», «І стали вони жити собі...». Дітей знайомлять зі специфічними жанровими, структурними та мовними особливостями реальних повідомлень – *розповідей* та фантастичних, уявних – *казок*.

Міркування – найскладніший тип зв'язного висловлювання, який характеризується встановленням логічних зв'язків між судженнями, що входять до його складу. У міркуванні доводяться будь-які твердження, зіставляються предмети, явища, наводяться приклади, формулюються висновки. У ньому переважають способи, що відображають причинні та

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

цільові відношення за допомогою складних сполучників, вставних слів, синтаксичних конструкцій.

Міркування як специфічний тип висловлювання потребує застосування специфічних причинно-наслідкових сполучників: *тому що, так як, адже, оскільки, через те що*; прислівників, що визначають ієрархію доведень: *по-перше, по-друге, внаслідок, зрештою, в цілому*.

До міркувань належать *висловлювання-інструкція, висловлювання-пояснення, висловлювання-доведення, висловлювання-розмірковування*. У прямому значенні ці типи висловлювань трапляються зрідка. В мовленні дошкільників найчастіше використовуються змішані тексти, в яких наявні елементи усіх типів висловлювань з переважанням одного з них.

Навчання монологічного мовлення відбувається переважно на мовленнєвих заняттях, метою яких є навчання різних типів розповіді. В сучасній методиці існує кілька класифікацій видів занять з розвитку монологічного мовлення: за характером мовленнєвих дій (заняття зі складання реальних і творчих розповідей); за використанням наочності (складання розповіді на наочній та словесній основі); домінуючим психічним процесом (створення розповіді на основі сприймання наочності, розповіді по пам'яті та творчі розповіді на основі уяви).

Розповіді на основі сприймання наочності проводять, починаючи з молодшого дошкільного віку. До них належать: складання описової та сюжетної розповіді за картинкою (предметом, іграшкою); порівняльний опис двох іграшок (предметів, картин); складання сюжетної розповіді за серією картин; складання описової розповіді за змістом пейзажної картини. Перші два види занять можна проводити вже в молодшій групі, третій – починаючи із середнього дошкільного віку, оскільки складання цього виду розповіді потребує вміння порівнювати предмети між собою. Останні види занять – досить складні, тому їх доцільно використовувати у старшому дошкільному віці.

Навчання розповіді по пам'яті проводять на таких заняттях: переказ літературних творів; складання розповіді з власного чи колективного досвіду; колективне складання розповіді з досвіду (складання листа); складання розповіді-опису предмета (картинки, іграшки) по пам'яті. Складання розповідей по пам'яті належить до найскладніших видів занять. Воно потребує відповідних мовленнєвих умінь і ґрунтується на певному рівні розвитку багатьох психічних процесів (сприйняття, пам'яті, репродуктивної уяви). Враховуючи це,

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

другу групу занять доцільно використовувати, починаючи з середнього дошкільного віку. Останні два види занять доступні лише старшим дошкільникам.

Навчання творчої розповіді на основі уяви передбачає п'ять видів занять, а саме: складання творчої розповіді за поданим початком (закінченням); складання творчої розповіді (казки) за опорними словами; складання казкової історії (творчої розповіді) за поданим планом; складання творчої розповіді на запропоновану вихователем тему; складання сценарію на основі короткого літературного тексту.

Отже, про сформованість монологічної компетенції дитини свідчать наступні вміння: володіє навичками розгорнутого, послідовного, логічного, зв'язного мовлення; складає різного типу розповіді, імпровізує, розмірковує про предмети, явища, події, друзів; доходить елементарних узагальнень, висновків; висловлює зв'язні самостійні оцінні судження стосовно різних явищ, подій, поведінки людей, героїв художніх творів; виявляє словесну творчість у різних видах мовленнєвої діяльності [1].

Таким чином, мовленнєва компетенція передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій. Це інтегроване вміння адекватно й доречно спілкуватись рідною мовою в різних життєвих ситуаціях (висловлювати свої думки, наміри, бажання, прохання), розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, використовувати як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності, форми ввічливості (мовленнєвий етикет); спостерігати за своїм мовленням та мовленням інших, виправляти помилки, дотримуючись загальної культури мовлення, прагне творчо самореалізуватися [1].

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук ; авт. кол. : А. М. Богуш, Г. В. Бельська, О. Л. Богініч та ін. Київ : Вид-во МОН, 2012. 26 с.
2. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 264 с.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

4. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2004. 132 с.

5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. : Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

6. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко та ін. ; за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

2.2. Мистецька освіта

2.2.1. Спеціальні методи музичного навчання у реалізації нового змісту шкільної мистецької освіти в початковій та основній школі

Світлана Ковальова,

*завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»,
кандидат педагогічних наук, доцент*

*Нова школа – Мрій політ,
Нова школа – Радість і Натхнення
Нова школа – Пізнаємо світ,
В дружнім колі Творим сьогодніня!
Віримо – Краса врятує світ,
І зігріє дотиком Любові
Проростають зерна Доброти
Вічних цінностей у Новій школі!
С. Ковальова*

Нова українська школа висуває посилені вимоги до якості шкільної мистецької освіти та розширює простір її можливостей у формуванні наскрізних умінь і компетентностей особистості учнів. В означеному контексті актуалізується потреба у висококваліфікованих професійно компетентних вчителів мистецтва, здатних до продукування креативних ідей, критичного мислення, створення безпечного освітнього середовища, готовності до впровадження інноваційних художньо-педагогічних і

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

цифрових технологій у практику викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво», організації художньо-педагогічного спілкування на засадах педагогіки партнерства. Відомо, що шкільна мистецька освіта опановується учнями у процесі вивчення предметів: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» або інтегрований курс «Мистецтво», спрямованих на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, що відкриває широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

У типових освітніх програмах початкової школи (керівники авторських колективів О. Савченко, Р. Шиян) наголошено на необхідності створення сприятливих умов для всебічного художньо-естетичного розвитку особистості дитини, освоєння нею культурних цінностей; плекання пошани до вітчизняної та зарубіжної мистецької спадщини; формування ключових, мистецьких предметних і міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті у процесі навчання мистецтву [10].

Разом із цим, завдання мистецької освітньої галузі Державного стандарту початкової і базової загальної середньої освіти, безпосередньо пов'язані із потребою у формуванні в межах цієї освітньої галузі таких мистецьких умінь, які ефективно сприяють розвитку творчості, особистісному самовираженню, активному (діяльнісному) збагаченню емоційного досвіду, розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та креативності, як наскрізних умінь і якостей особистості, необхідних для навчання і розвитку впродовж життя. Як переконує мистецько-педагогічна практика, означені вміння успішно розвиваються у процесі різних видів мистецької діяльності – вокально-хоровий спів, малювання, ліплення, конструювання, гра на дитячих музичних інструментах, імпровізація, інсценізація, театралізація, активне сприймання та інтерпретація творів мистецтва, що є основою організації мистецького освітнього процесу в початковій школі у процесі викладання інтегрованого курсу «Мистецтво».

Новий зміст програми курсу «Мистецтво», який нині вважається інновацією Нової української школи, що інтегрує музичне і образотворче мистецтво охоплює спільні для обох видів (предметів) змістові лінії:

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

«художньо-творча діяльність», «сприймання та інтерпретація мистецтва», «комунікація через мистецтво», які розкривають основну місію загальної мистецької освіти на засадах компетентнісного підходу.

Змістова лінія **«Художньо-творча діяльність»** спрямована на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля.

У змістовій лінії **«Сприймання та інтерпретація мистецтва»** відбувається пізнання цінностей мистецтва, що відображають, і яка передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення.

Реалізація змістової лінії **«Комунікація через мистецтво»** спрямована на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Вона передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема у різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регуляції свого емоційного стану завдяки мистецтву [10].

Зазначимо, що упродовж навчання в початковій школі у дітей мають системно формуватися виконавські уміння та навички, характерні для кожного окремого виду художньої діяльності: опанування графічних, живописних, декоративних технік, знайомство з правилами композиції, кольорознавства, ліплення тощо (з образотворчого мистецтва); формування вокальних та хорових навичок (з музичного мистецтва); набуття елементарних акторських та хореографічних умінь під час театралізацій, інсценізацій, рольових ігор, рухів під музику тощо. Водночас, у контексті інтегрованого навчання відбувається формування поліхудожніх умінь та якостей (здатність до порівняння мови різних видів мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації, малюнок, рух, жест, «оживлення» творів образотворчого мистецтва, візуалізація музики тощо). Формування кожного з вищезазначених мистецьких умінь потребує особливого фахового мистецько-педагогічного підходу, пов'язаного із використанням спеціальних методів навчання учнів у музичній і образотворчій

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

діяльності на інтегрованому уроці мистецтва [1;4; 5].

Аналіз стану мистецько-педагогічної практики викладання музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» свідчить про те, що ці предмети викладають і вчителі образотворчого мистецтва, і вчителі початкових класів (й інші вчителі-предметники), які не мають спеціальної музично-педагогічної підготовки, що відповідно впливає на якість і результативність мистецького освітнього процесу. Оскільки на уроках музичного мистецтва необхідно навчати музичними засобами, існує потреба у розвитку практичної та методичної компетентності вчителів, які викладають інтегрований курс «Мистецтво», який включає музичне мистецтво, й, зокрема, грамотному ефективному використанні спеціальних методів музичного навчання, спрямованих на формування ключових, міжпредметних і предметних музичних компетентностей учнів.

У науковій музично-педагогічній теорії розрізняють такі види музичної діяльності вчителя музичного мистецтва: сприймання, виконання і створення (творчість). Відповідно на уроках музичного мистецтва (інтегрованого курсу «Мистецтво») учитель організовує музичну діяльність учнів (сприймання та інтерпретація музики, вокально-хоровий спів, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах, імпровізація, музично-дидактичні і рольові ігри, інсценізація, театралізація, організація яких потребує осмисленого використання спеціальних методів музичного навчання [3].

У сучасній дидактичній науці відсутнє єдине трактування у визначенні поняття методу, оскільки не існує єдиної універсальної класифікації методів навчання. Аналіз джерельної бази свідчить про те, що у науковій літературі виокремлено два підходи до визначення сутності поняття методу навчання, які співвідносяться і між собою: 1) метод як сукупність способів спільної діяльності вчителя та учнів, спрямований на досягнення поставлених цілей навчання; 2) метод як нормативна галузь знань, у якій представлено модель спільної діяльності викладання і навчання, спрямовану на трансляцію і засвоєння змісту освіти (Ю. Бабанський, В. Краєвський, В. Онишук, О. Савченко, Т. Шамова та ін.) [9].

Важливим є тлумачення поняття «метод» С. Гончаренка, який пояснює його сутність як «спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя й учня, спрямованої на розв'язання завдань освіти, у якому відображаються об'єктивні закономірності, принципи, цілі, зміст і форми навчання» [2, с. 173]. Також у публікації ми спираємося на наукову

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

позицію щодо концепції навчання мистецтву, в якій ураховуються його специфічні принципи й закономірності, пов'язані з емоційним художньо-естетичним пізнанням світу, художньо-образним мисленням, ціннісним ставленням тощо [5; 7]. Так у наукових музично-педагогічних дослідженнях Е. Абдуліна, Ю. Алієва, Д. Кабалевського, С. Ковальової, Л. Кондратової, Л. Масол, О. Олексюк, О. Рудницької, О. Ростовського, Г. Падалки та ін. представлено широкий спектр використання спеціальних музичних методів у теорії і практиці мистецької освіти.

У *широкому* значенні метод музичного навчання розуміється як сукупність педагогічних способів, спрямованих на розв'язання завдань і освоєння змісту музичної освіти, тоді як у *вужькому* сенсі це поняття трактується як засоби, прийоми для набуття знань, умінь і навичок, розвитку пам'яті, мислення, уяви, а також формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до музики, художнього смаку, інтересу до мистецтва і потреб спілкування з ним [3; 7; 9].

Зазначимо, що використання методів музичної педагогіки у практиці загальної мистецької освіти органічно пов'язане з дидактичними (методами, що розкривають специфіку окремих етапів навчання) та загально-дидактичними методами, що відображають загальні способи досягнення мети освіти і спрямовані на формування в учнів ціннісного ставлення до світу і до себе, розвитку критичного мислення та емоційного інтелекту тощо.

Враховуючи викладене вище, ми розуміємо поняття методу музичного навчання як *спосіб естетичного (чуттєвого) пізнання цілісної художньої картини світу, цілеспрямований процес духовної взаємодії, художньо-педагогічного спілкування, що спрямований на формування компетентностей і наскрізних умінь, морально-естетичних почуттів і музичних інтересів особистості учнів, здатних до творчої самореалізації і культурного самовираження*.

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури свідчить про те, що на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної думки відсутня чітка класифікація методів музичного навчання, які комплексно використовуються у різних видах музичної діяльності учнів.

Нижче наведено перелік спеціальних методів музичного навчання, які науковці і практики вважають найбільш доцільними та ефективними у загальній мистецькій освіті, оскільки вони мають відношення до організації різних видів музичної діяльності, враховують педагогіку і психо-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

логію музичної творчості, а також природу, принципи закономірності і функції мистецтва.

Підкреслюємо, що широкий спектр означених (та інших) музичних методів навчання і виховання учнів, у гнучкому комбінуванні, інтеграції та інтерпретації, знаходить гнучке застосування у практиці організації музично-педагогічної діяльності вчителя мистецтва, реалізації змістових ліній (художньо-творча діяльність, аналіз та інтерпретація, спілкування через мистецтво) програм із музичного, образотворчого та інтегрованого курсу «Мистецтво» [7; 8;11].

Спеціальні методи музичного навчання:

- метод розвитку розуміння стилізованої різниці (Ю. Алієв);*
- метод музичної співбесіди (Л. Безбородова);*
- метод інтонаційно-стильового осягнення музики та моделювання художньо-творчого процесу (Л. Школяр);*
- метод контрастного співставлення музичних творів (О. Рудницька);*
- метод співпереживання (А. Мелік-Пашаєв);*
- метод створення композиції (Д. Кабалеvський, Л. Горюнова);*
- метод ігрової драматургії (С. Ковальова);*
- метод інтонаційно-образного аналізу (С. Ковальова);*
- метод заглиблення у формотворчі ознаки композиторського стилю або формо-творчо-стильове заглиблення (Е. Абдуллін);*
- метод повторного сприймання (Е. Абдуллін);*
- метод перспективи і ретроспективи (Е. Абдуллін);*
- проблемний метод (Ю. Алієв);*
- метод музичних узагальнень (Е. Абдуллін);*
- метод емоційної драматургії (Е. Абдуллін);*
- метод створення художнього контексту (Л. Горюнова);*
- метод життєвих асоціацій (С. Португалов);*
- поліфонічний метод (Д. Дешикова);*
- метод усвідомлення особистісного змісту твору (В. Медушевський);*
- метод роздумів про музику (Д. Кабалеvський);*
- метод забігання вперед і повернення до вивченого (Д. Кабалеvський);*
- метод порівняння художнього контексту (С. Ковальова);*
- метод сугестії (навіювання) (С. Ковальова);*
- метод музикотерапії (С. Ковальова);*
- метод імпровізації. (С. Ковальова);*
- метод усвідомлення інтонуючого змісту твору (В. Медушевський).*

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Розглянемо окремі приклади сутності спеціальних методів музичного навчання.

Метод роздумів про музику спрямований на особистісне, творчо-індивідуальне засвоєння учнями духовних цінностей. Д. Кабалевський зазначає, що вирішення нових питань має набувати форму коротких співбесід учителя з учнями. У кожній співбесіді має відчуватися три поєднаних моменти: перший – чітко сформульоване вчителем завдання; другий – послідовне вирішення спільно з учнями цього завдання; третій – висновок, який повинні зробити учні.

Метод забігання вперед і повернення до вивченого або метод перспективи і ретроспективи в процесі навчання дозволяє встановити зв'язок між темами програми, формуючи в учнів цілісне уявлення про музику.

Метод створення композиції спрямований на об'єднання різних форм спілкування учнів з музикою під час виконання одного твору.

Метод музичного узагальнення – провідний метод організації музичних занять, спрямований на засвоєння учнями ключових знань про музику, втілених у темах програми, формування художнього мислення, а також на досягнення цілісності уроку на основі теми семестру.

Метод створення художнього контексту спрямований на розвиток музичної культури школярів через інтеграцію з іншими суміжними видами мистецтва, історією, життєвими ситуаціями, створення художньо-педагогічного середовища. Даний метод дає можливість представити музику в багатстві її різноманітних зв'язків, зрозуміти її схожість та відмінність від інших видів мистецтва, інших сфер суспільної свідомості.

Метод моделювання художньо-творчого процесу спрямований на підвищення активного засвоєння творів мистецтва. Саме цей метод дає можливість учню виконувати роль творця-композитора, творця-поета, творця-художника, який немов би заново створює твір мистецтва для себе та інших людей, забезпечує дитині прожиття знання і розуміння сенсу своєї діяльності. Особливо це важливо під час засвоєння учнями великих класичних творів, що завжди були призначені тільки для «слухання»; це важливо і для засвоєння фольклору, коли школярі заглиблюються в народження музики, самі створюють загадки, приказки і прислів'я; це важливо і під час засвоєння (розучування) будь-якої пісні та для інструментального музикування.

Метод інтонаційно-стильового осягнення музики орієнтований на

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

особистісну інтерпретацію музичної мови і допускає цілеспрямований відбір творів різних індивідуальних, національних або епохальних стилів. Проникнення в палітру музичної мови композитора формує потребу в пошуку нових знань і музичних вражень, активізує творчий потенціал учнів. При цьому вони, спираючись виключно на інтонаційно-образне сприйняття музики, здійснюють таку інтерпретацію твору, характеристикою якої є цілісність, емоційна виразність.

У статті В. Таран «*Методи навчання музики в сучасній школі*» описані деякі з них, що, на думку автора, є дієвим засобом спільної музично-педагогічної діяльності вчителя і учнів. Розвиваючи в учнів творчу уяву, емоційну чутливість, музичне мислення, автор розкриває призначення кожного з методів, спрямованих на спілкування учнів із мистецтвом, яке викликає в них почуття радості, задоволення, а формування навичок і вмінь сприяє пробудженню свідомого активного ціннісного ставлення [9].

Обсяг публікації обмежує повноту викладу її змісту, тому зупинимося на деяких прикладах використання методів музичного навчання у контексті практики викладання мистецтва, проведення тренінгових занять щодо реалізації концептуальних завдань Нової української школи через призму мистецької освітньої галузі.

Відомо, що сприймання художнього образу в мистецтві є основою художньо-естетичної діяльності учнів та емоційно-образного пізнання естетичних явищ, і, як сказав О. Уайльд: «Сприймання мистецтва це – мистецтво сприймання».

Варто зазначити, що організація музичного сприймання та художнього діалогу учнів з митцем, аналіз та інтерпретація художнього образу на уроках мистецтва є недостатньо ефективним, що впливає на якість і результати навчання учнів, збагачення їхніх музичних інтересів і вражень.

Як переконує практика, досить ефективним для формування музичної культури учнів, їх ціннісного ставлення до мистецтва є *метод усвідомлення інтонуючого змісту твору та метод усвідомлення особистісного змісту твору* [3].

Основою розуміння цих методів є твердження В. Медушевського: «У кожній інтонації прихована людина і діти поступово починають переїматись емоційним станом героя твору». Обидва методи мають унікальну *комунікативну* основу: слухачі-учні ніби ведуть діалог з уявними

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

героями різних історичних епох, або спілкуються з композитором як виконавці, режисери-постановники будь-якого твору. Ці методи створюють атмосферу довіри, доброзичливості, співпереживання. Розглянемо можливість застосування запропонованих методів на прикладі сприймання учнями початкових класів програмного твору – «Ранок» Е. Гріга з музики до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт». У першому класі учні знайомляться з цим симфонічним твором як образом природи, що пробуджується. Поетична живописна замальовка асоціюється в свідомості дітей з яскравими фарбами (мажор), поступовим наростанням звучності оркестру, співучістю головної пісенної мелодії, яку виконують на кульмінації струнні інструменти. У наступних класах початкової школи можливі різні методичні варіанти повторних «зустрічей» дітей із цим твором. Так, дітям пропонується порівняти два музичних твори – «Ранок» Е. Гріга і «Березень» П. Чайковського (з циклу «Пори року»), виявити схожості й розбіжності інтонацій, образної побудови, засобів вираження відношення композиторів до образів природи. Знайомство з іншими частинами сюїти «Пер Гюнт» дає можливість використовувати метод моделювання ситуацій сприймання твору «Ранок» Е. Гріга: умовимось, що «Ранок» слухають три герої драми Г. Ібсена – Пер Гюнт, Сольвейг та мати Пера Озе. Які почуття і переживання відчуває кожний із героїв, слухаючи цю музику? Які засоби виразності підкреслюють характер відношення героїв до цього музичного образу? Чи однаково сприймається тобою знайома картина природи (музичний пейзаж) у різних життєвих ситуаціях?

Метод *інтонаційно-образного аналізу* спрямований на художньо-образне сприймання – діалог між композитором і слухачем. Одним із головних результатів спілкування з мистецтвом є перехід людини до нового внутрішнього стану. Участь у творчих пошуках і досягненнях митця формує і збагачує духовний світ, розвиває особистість. Проживаючи за короткий час життя героїв, ми засвоюємо досвід людства. Мистецтво існує як внутрішній монолог, як духовне самовираження. Але призначення його – звернення до можливого співбесідника. Художній образ, інтонація лежать в основі звернення автора до слухача.

Метод *художньо-образних асоціацій* дає змогу активізувати чуттєвий досвід учнів, зробити навчання більш актуальним і значущим для них. Учні вчаться знаходити зв'язок між художніми творами, між ними та історичними подіями, між художніми образами тощо. Досвід учителів

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

свідчить, що багато дітей не в змозі виразити свої «душевні рухи і почуття». Тому так важливо стимулювати їх «комунікацію з приводу музики», тобто постійно вводити учнів у ситуації міжособистісного спілкування у процесі сприйняття музики. Це не тільки активізуватиме розвиток у школярів потреби в обговоренні музичних вражень, а й позитивно впливатиме на здатність до естетичної оцінки творів, навчить пізнавати себе, оцінювати свій стан і стан інших

Аналіз успішної практики реалізації нових цілей і завдань Нової української школи засобами мистецької освіти при вертає увагу мистецько-педагогічної спільноти до спеціальних методів музичного навчання, які стимулюють активність художнього пізнання. Зазначимо, що індивідуальний досвід набуває значення лише тоді, коли пошук знань наповнюється особистісним смислом і базується на інтелектуально-пізнавальній та позитивній емоційній активності учнів. Художнє сприйняття як вид духовно-практичної діяльності поєднує в собі суб'єктивне емоційне осягнення творів мистецтва поряд із логічним їх осмисленням.

Тому у нашій практиці мають місце такі прийоми і методи, що найбільш сприяють творчій пізнавальній активності учнів, гармонійному розвитку у них критичного мислення і емоційного інтелекту, креативності і командної роботи як наскізних умінь для життя [6].

Найбільш поширеним у практиці учителів музичного мистецтва є *метод порівняння*, який має багато різних модифікацій застосування:

1. Порівняння *творів одного автора* з метою усвідомлення особливостей стилю композитора, його духовних цінностей. Для цього учням пропонуються для прослуховування декілька творів (фрагментів творів) із найбільш характерними рисами, притаманними творчості того чи іншого композитора. Після аналізу виявлених у прослуханих творах рис учням для контролю пропонується прослухати фрагменти ще не знайомих творів і самостійно виявити серед них той твір, який належить даному композитору.

2. Порівняння *творів різних композиторів однієї епохи* з метою узагальнення характерних рис тієї чи іншої епохи (наприклад, композиторів-романтиків, класиків, імпресіоністів тощо).

3. Порівняння *творів на одну тему у творчості різних композиторів* з метою виявлення загальних характерних рис того чи іншого художнього образу як основи узагальнення та усвідомлення категорій величчя, ліричного, драматичного в музиці тощо. Водночас учитель має

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

показати багатство емоційного сприйняття світу різними авторами, що виявляється в різній манері музичної артикуляції образного смислу, засобах виразності.

4. Порівняння *контрастних творів*: за жанром (вальс, марш, коліскова), за настроєм (веселі – сумні, урочисті – жалібні), за формою (двочастинна – тричастинна, рондо, сонатна та ін.). Варто зазначити, що метод *контрасту* доцільно використовувати як при виборі матеріалу, так і при його розподілі (закономірності мелодичного потоку, формоутворення, мелодико-ритмічні структури, тематичні співвідношення, ладові й тональні контрасти тощо);

5. Зіставлення *однотипних за тією чи іншою ознакою творів* з метою усвідомлення їх характерних особливостей (наприклад, танцювальність, пісенність або комічність, трагічність тощо);

6. Порівняльний аналіз *музичних образів* (за настроєм, емоційним станом, характером, структурою, розвитком, художніми цінностями) у *творчості різних композиторів*.

Цікавим у нашій системі роботи є *метод ескізного виконання* твору, який застосовується в практиці музичного виховання з метою закріплення музично-образних уявлень учнів, досягнення цілісності сприйняття музичного образу. Для цього вчитель виконує на інструменті (або використовує для прослуховування платівку) не весь твір, а лише деякі його фрагменти, щоб показати, які зміни відбуваються в розвитку музичного образу та що сприяє цьому. Такий прийом дає можливість за короткий проміжок часу ознайомитися водночас із декількома творами, охопити в уяві не тільки кожний твір у цілому (ідею, зміст, структурну будову, особливості засобів виразності тощо), а й закріпити знання, накопичити й систематизувати музичні враження.

У Новій українській школі підкреслено значимість виховання компетентної особистості як інноватора і патріота [6]. Відомо, що формування такої особистості, розвиток її духовної культури, нерозривно пов'язаний зі сферою відносин і спілкування, комунікації, що виникає не лише між суб'єктами, а й між суб'єктом і мистецтвом. Вміння спілкуватися з мистецтвом – необхідна умова її духовного розвитку. Ефективним засобом розвитку таких умінь є *прийом «внутрішнього діалогу»* слухача з образно-художніми моделями твору. Спілкування з ними відбувається у процесі взаємодії художньої інформації та суб'єктивного варіанта її відображення у свідомості сприймаючого, який неначебто розмовляє з

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

увяним «героєм» твору, ставить йому запитання і дає на них внутрішню відповідь. Під час такого спілкування відбувається усвідомлення виниклих переживань, формується ціннісне ставлення до мистецтва.

Результати впливу на емоційно-чуттєву та інтелектуальну сфери суб'єкта у процесі спілкування з мистецтвом можна побачити тільки за окремими непрямими показниками особистісної реакції на художні твори. Вона виявляється у формі емоційного збудження або спокою, зміні настрою, висловлених оцінних суджень, характері власної мистецької діяльності: творчої, виконавської, слухацької тощо. Водночас учні набувають досвіду музичного і колективного спілкування, формують комунікативні навички, критичне ставлення до оцінки естетичних реакцій своїх товаришів в осягненні музичного твору, розширюють досвід музичної комунікації.

Серед методів спеціального музичного навчання учнів важлива роль *належить методу імпровізації*. Реалізація нового змісту мистецької освітньої галузі у початковій школі, пов'язаного із організацією художньо-творчої (практичної) діяльності, аналізу та інтерпретації та комунікації через мистецтво, зумовлює необхідність використання цього методу в музичному навчанні учнів. Підкреслюємо, що зміст і практичні завдання, які пропонуються у новостворених підручниках для забезпечення освітньої галузі «Мистецтво» можливо втілити за умови активного використання музичних методів навчання, які сприяють успішному формуванню ключових і предметних компетентностей учнів.

Імпровізуючи, учні намагаються передати і відтворити настрій музичного твору, при цьому засвоюють засоби музичної виразності. За змістом і природою імпровізація є творчістю, й спрямована на розкриття творчих здібностей дитини. Необхідною умовою виникнення дитячої творчості вважається накопичення вражень від сприймання мистецтва, які стають еталоном для творчості, джерелом досвіду виконавства. Розвиток дитячої творчості починається із завдань (зміни, придумай, вигдай), після чого розв'язуються завдання, що сприяють засвоєнню прийомів творчих дій, пошуку рішення й, нарешті, більш складні завдання, розраховані на самостійність й ініціативність творчих дій, використання створених мелодій у житті.

Значний вплив на розвиток творчості молодших школярів має підхоплення дитячої реакції на музику, захопленість самого учителя процесом творчості, об'єктивна оцінка разом із дітьми результатів творчого ху-

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

дожнього задуму, створення невимушеної піднесеної атмосфери, у якій діти почувають себе безпосередньо.

Як бачимо на практиці ми використовуємо дві форми творчості дітей – відтворюючу та безпосередню творчість: винахідництво, створення, композицію. Однак такий розподіл є умовним, оскільки в мистецтві творчість є не тільки створення, але й виконавство і сприймання. Тому ми розуміємо творчість дітей як характер, особливу якість, рису будь-якого виду музичної діяльності учнів, які надають їй учні своєю особистістю, використовуючи творчий потенціал.

Відповідно зміст уроків музичного мистецтва починається з виникнення своєрідного задуму, постановки мети, пошуку нестандартних способів реалізації драматургії уроку, що в цілому вказує на ознаки творчого процесу. Саме такий підхід, як показують результати нашої практики, впливають на процес розвитку творчих здібностей дітей, яка, на думку музикознавця Б. Яворського, включає такі етапи: 1) накопичення вражень; 2) спонтанне вираження творчого начала в зорових, сенсорно-моторних, мовних напрямках; 3) створення імпровізацій – рухових мовних, музичних; 4) створення власних композицій, які є відображенням художніх вражень: літературних, музичних, зображувальних, пластичних; 5) власне музична творчість (створення пісень, п'єс для фортепіано).

Отже, одним із способів розвитку творчої особистості учнів, їхньої креативності ми вважаємо творчу музичну діяльність, яка має пронизувати усі види музичної діяльності школярів та є якісним показником творчого самовираження [3].

Нами розглянуті лише деякі спеціальні методи музичного навчання, що мають місце у практиці загальної мистецької освіти. Як переконує досвід, своєрідне використання на уроках музичного мистецтва різних методів, у яких пріоритетними є активізація самостійної пізнавально-творчої діяльності, рефлексія суб'єктивних переживань, надає нові можливості для усвідомлення результату взаємодії з мистецтвом, його емоційного та інтелектуального осягнення.

Володіння вчителя мистецтва спеціальними методами музичного навчання сприятиме формуванню компетентностей учнів, забезпеченню якості шкільної мистецької освіти, реалізації концептуальних ідей Нової української школи, розвитку індивідуально-неповторного стилю професійної діяльності у нових змінних мистецько-педагогічних ситуаціях відповідно до вимог часу і потреб суспільства.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Список використаних джерел

1. Гайдамака О. В. Пріоритети початкової загальної мистецької освіти / Гайдамака О. В. // Мистецтво та освіта, 2018. № 1 (87). С. 10-13.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь. 376 с.
3. Ковальова С. В. Сучасна післядипломна освіта педагога-музиканта: навч.-метод. посіб. Біла Церква: КОПОПК, 2007. 266 с.
4. Ковальова С. В. Аналіз та інтерпретація художнього образу в мистецтві як метод у викладанні інтегрованого курсу «Мистецтво». Інформаційно-методичний збірник: спец. педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2019. № 4. С. 56-62.
5. Ковальова С. В. Особливості використання інтеграції у змісті мистецької освітньої галузі як складової загальної середньої освіти. – Інформаційно-методичний збірник: спец. педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2019. № 9. С. 87-89.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упор. : Гриневич Лілія, Елькін Олександр та ін. // ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016. – 40 с. – URL: <https://goo.su/1d0e>.
7. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
8. Рагозіна В. В. Вчимося творити у митців: методика художньо-творчої діяльності дитини // Мистецтво та освіта. 2016. № 2. С. 24-29.
9. Методи навчання музики в сучасній школі // Мистецтво та освіта. 2014. № 1. С. 19-22. URL: <https://goo.su/1D0e>
10. Наказ МОН України від 08.10.2019 №1272 «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://goo.su/1D0E>
11. Шуть М. М. Інтерпретаційно-виконавські музичні ігри: формуємо творчі вміння молодших школярів // Мистецтво та освіта.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

2018. № 3 (89). С. 7-10.

2.3. Ефективне використання м'яких навичок у професійній діяльності

2.3.1. Креативне мислення – Soft Skill (м'яка навичка) успішного вчителя

Юлія Контіла,

методист відділу моніторингу якості освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

Креативність зараз настільки ж важлива в освіті, як і грамотність. Ми повинні ставитися до неї з таким же статусом.

Сер Кен Робінсон

За словами Річарда Флорида, ключ до креативності полягає у формулі, яка поєднує три «Т»: **технологію, талант і толерантність**. За даними Всесвітнього економічного форуму, до 2020 року креативність стане однією з трьох найважливіших навичок, які роботодавці цінуватимуть у своїх працівниках, поряд із критичним мисленням і комплексним вирішенням проблем.

Згідно з дослідженням від Adobe, яке провели серед 1000 навчальних закладів – 96% погоджуються з тим, що **креативність** – цінна навичка для суспільства. А 78% стверджують, що креативність є важливою у їхній кар'єрі. Майже 68% вважають, що креативність – це те, з чим вони народились і те, чому можна навчитись, а 71% респондентів зазначає, що поряд з математикою чи фізикою має бути такий предмет, як креативне мислення. Понад 78% бажають бути більш креативними, а 32% не відчують себе комфортно, мислячи творчо на роботі.

Відповідно до компетенцій, визначених експертами у 2017 р. на Світовому економічному форумі в Давосі, креативне мислення входить у ТОП-5 компетенцій найближчого десятиліття. За словами Джиммі Уейлса, **креативне мислення** – це спосіб мислення, при якому людина здатна відрізнити інформацію від фактів, а з урахуванням нових реалій, ця компетенція стає особливо затребуваною.

Едвард де Боно, британський психолог і письменник, розробник

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

системи організації мислення «Шість шапок мислення», наголошує на тому, що креативність та креативне мислення заохочує людей мислити поза сталими патернами та дивитись на речі з іншої точки зору. Основними *навичками креативного мислення* є: генерування ідей, відкритість до нового, уява та цікавість, розсудливість і дивергентне мислення (пошук різних рішень для вирішення однієї і тієї самої проблеми) [2].

Термін «*креативність*» (за визначенням Д. Сімпсона, 1922) у психології означав здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення та схильність до руйнування загальноприйнятого, звичайного порядку походження ідей у процесі мислення. Іншими словами, креативність – це інакодумання [6].

На замітку освітянам наводимо інтелектуальні здібності, які характеризують креативну особистість (за Дж. Гілфордом). Ось куди варто спрямовувати всі зусилля в навчанні нового покоління:

- швидкість думки – кількість ідей, що виникають за одиницю часу;
- гнучкість думки – здатність перемикатися з однієї ідеї на іншу;
- оригінальність – здатність виробляти ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів;
- допитливість – чутливість до проблем у навколишньому світі;
- здатність до розробки гіпотези;
- ірреальність – логічна незалежність реакції від стимулу;
- фантастичність – повна відірваність відповіді від реальності за наявності логічного зв'язку між стимулом і реакцією;
- здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі.

Цікаво, що Абрагам Маслоу визначав *креативність* як якість, що властива всім із народження, але яка втрачається більшістю під впливом середовища [6].

Термін «*креативність*» у педагогії та психології набув поширення на заході у 60-ті роки ХХ століття після публікацій робіт Дж. Гілфорда, завдяки яким фактично народжується сучасна психологія творчої обдарованості (психологія креативності). Досліджуючи інтелектуальні здібності людини, структуру її інтелекту, Дж. Гілфорд виділив два базові типи мислення: дивергентний і конвергентний. Конвергентне мислення спрямоване на аналіз всіх наявних способів розв'язання задачі, з тим,

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

щоб вибрати з них єдиний правильний. *Конвергентне мислення* – логічне, послідовне односпрямоване мислення, виявляється в процесі розв’язання завдань, які мають єдину правильну відповідь. Конвергентне мислення лежить в основі інтелекту. *Дивергентне мислення* – це мислення, «що йде одночасно у багатьох напрямках», воно спрямоване на те, щоб породити безліч різних варіантів розв’язання задачі. Дивергентний тип мислення Дж. Гілфорд пов’язав із породженням, продукуванням багатьох рішень проблемної ситуації на основі однозначних вихідних даних, вважаючи, що саме він є «серцевиною», «ядром» творчої обдарованості, креативності.

За Дж. Гілфордом, *дивергентне мислення* характеризується такими особливостями:

- легкість і продуктивність – тобто наскільки швидко індивід може створювати певні продукти творчості (ідеї, думки, об’єкти тощо);

- гнучкість – здатність швидко переключатися з однієї проблеми на іншу або об’єднувати їх;

- оригінальність – своєрідність мислення, незвичний підхід до проблеми, її нове вирішення;

- точність (відповідність) – стрункість розумових операцій щодо тієї чи іншої проблеми, вибір рішення, адекватного поставленій меті [1].

Стрімка динаміка, що відбувається в суспільстві, високий рівень розвитку сучасних технологій викликають необхідність перенесення уваги педагогів з процесу передачі готових знань на процес здобуття знань, тобто на розвиток креативності учнів. Головне завдання сучасного вчителя – не «донести», «пояснити» й «показати», а організувати спільний пошук розв’язання певних проблем. Такі умови навчання вимагають від учителя вміння вислухати думку всіх учнів, стати на позицію кожного з них, щоб зрозуміти логіку їхнього міркування, проаналізувати відповіді й пропозиції дітей і непомітно спонукати їх до правильної відповіді. Важливою передумовою розв’язання зазначеної проблеми є формування педагогом власної креативності. Педагогічною аксіомою сьогодення має бути теза: щоб успішно розвивати креативність школярів, сучасний учитель сам повинен бути креативною особистістю, прагнути до подолання в собі сили шаблону та формальності у викладанні навчального матеріалу.

Поняття креативність розглядається як творчі здібності індивіда, які характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей,

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

які відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення. **Креативність** – здатність людини творити незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко розв’язувати проблемні ситуації.

Креативний вчитель – це вчитель, який має власний стиль викладання, який формується під впливом як внутрішніх (попередніх знань, досвіду, професійних якостей), так і зовнішніх факторів (нормативних засад професійної діяльності, необхідності постійного підвищення кваліфікації).

Серед **якостей креативного вчителя**: сила, гнучкість, витривалість, координація розуму. Сила розуму – здатність зосередитися на тому, що потрібно, і настільки необхідно. **Гнучкість розуму** – здатність переключатися з одного ходу думок на інший. Це саме вміння нестандартно мислити. Витривалість – здатність тривалий час підтримувати високий рівень активності, не відволікаючись і не втрачаючи координації. Координація розуму – здатність оперувати одночасно кількома поняттями, зберігаючи рівновагу за будь-яких обставин [3].

Учитель не зможе розвивати креативність у своїх учнів, якщо він не є креативним. Таким чином, джерелом педагогічної діяльності, що дозволяє розвиток креативності в учнів є той же вчитель і його професійна компетентність, в тому числі, насамперед, його креативне ставлення в освітньому процесі.

Вимогою сьогодення є формування покоління вчителів нової генерації, здатних до навчання креативних дітей. Тільки креативний учитель спроможний креативно підходити до навчання сучасних учнів, формування їх креативних здібностей[4].

Приклади вправ, які допоможуть потренувати вашу креативність:

– «Незвичне життя речей»: за хвилину напишіть максимальну кількість способів застосування серветок / свічки / хлібу тощо.

– Виділіть собі 30-45 хвилин на творчість, яка вам найбільше подобалась у дитинстві. Це може бути малювання, аплікація, ліпка, написання віршів.

– «Генератор маячні»: перерахуйте, що спільного, наприклад, у вебінару та ведмеда (щонайменше 10 пунктів!). Або у ноги та картини.

– Виконайте звичну задачу у незвичний спосіб. Це може бути що завгодно: робити лівою рукою те, що зазвичай робите правою, піти на роботу іншим маршрутом, змінити налаштування інтерфейсу в смартфоні тощо.

– Вигадайте для себе завдання зі штучним обмеженням:

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

наприклад, написати історію, не використовуючи певну букву тощо.

Гнучкість мислення – це можливість дивитись на звичні речі під новим кутом зору. З роками це вдається все складніше, але саме ця навичка важлива для креативності. Перевірити, наскільки гнучким є ваше мислення, можна просто зараз – за допомогою **тесту Струпа**.

URL: <http://www.superiq.ru/tasks/strup-tests.html>

Подивіться на малюнок і спробуйте називати справжні кольори слів, не звертаючи увагу на підписи. Якщо у вас виходить швидко перемикатися з читання слів на озвучення кольорів, то ваше когнітивне мислення досить гнучке. Якщо не вдається правильно називати кольори – не ставте хрест на своїй гнучкості мислення, а просто продовжуйте тренуватися [5].

Інформаційні ресурси, які стануть у пригоді вчителів:

Creative Thinking for the Classroom (креативне мислення в навчальному процесі), англійською мовою. Це єдиний онлайн-курс з розвитку креативності у викладачів. Авторка – Сінді Бернетт, професорка факультету з вивчення креативності та Міжнародного центру дослідження креативності при університеті Буффало штату Нью-Йорк. Ви дізнаєтеся:

1. Що таке креативність і як викладачі можуть їй навчитися, щоб працювати краще?
2. Як менше критикувати і бачити більше можливостей?
3. Допитливість: чому вона критично важлива для вирішення проблем і створення нового?
4. Процес креативного вирішення проблем.

Книга «Освіта проти таланту», Кен Робінсон. Лідери бізнесу, політики та освітяни постійно говорять про проблему розвитку креативності й інновацій. Автор бестселерів *New York Times*, TED-спікер і освітній експерт Кен Робінсон не лише пояснює, що таке креативність і як навчальна система її вбиває. Він ділиться практичними інструментами, що допоможуть відкрити свій творчий потенціал і розвинути навичку креативності у студентах.

Книга «Творча впевненість. Як розкрити свій потенціал», Девід і Том Келлі.

Девід Келлі – засновник, голова та керуючий партнер у компанії IDEO, інженер і професор Стенфордського університету. У цій книжці вони описали дизайн-мислення. Це методологія з креативності і створення інновацій, яка свого часу вийшла за межі IDEO і сьогодні

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

застосовується у провідних організаціях світу. Після прочитання ви не лише впевнитесь у своїй креативності, а й завдяки дизайн-мисленню зможете створити і протестувати новий освітній курс [6].

Навчальні веб-ресурси:

– Презентація «Креативність особистості, здатність до творчого нестандартного мислення – головна умова розвитку сучасного суспільства» (матеріали освітнього ресурсу «Всеосвіта»). URL: <https://goo.su/1D0g>.

– Педагогічний тренінг «Інтелект і креативність» (матеріали освітнього ресурсу «Всеосвіта»). URL: <https://goo.su/1D0G>

– Діагностування педагогів. Анкета «Креативність особистості». Тест «Характер взаємодії педагога з дітьми» (матеріали освітнього ресурсу «Всеосвіта»). URL: <https://goo.su/1d0h>

– Курс «Дизайн-мислення в школі» (платформа «Prometheus»). URL: <https://goo.su/1d0H>.

Список використаних джерел

1. Гевко І., Пагута М. Підвищення якості освіти з залученням креативних методів при підготовці інженерів педагогів: Молодь і ринок. 2018. №3 (158). С. 13-15.

2. Креативність та освіта: чому це має значення? URL: http://gohigher.org/creativity_and_education.

3. Павленко В. В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості. URL: <https://goo.su/1D0H>.

4. Шість вправ, які допоможуть розвинути креативність та гнучкість мислення. URL: <https://goo.su/1D0i>.

5. Як навчитися креативності: топ-3 способи для викладачів. URL: <https://goo.su/1d0j>.

6. Як розвинути креативність. URL: <https://goo.su/1d0K>.

Інформаційно-методичний збірник
Травень, 2020

Спеціалізоване педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

Відповідальна за випуск: О. В. Матушевська

Редагування: О. В. Матушевська, О. Ю. Ткач

Комп'ютерне макетування: О. Ю. Ткач

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 6641 від 20.02.2019 р.

Реєстраційне свідоцтво КІ № 424 від 20.12.1999 р.

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ПІДРОЗДІЛ

КНЗ КОР «Київський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних кадрів»

м. Біла Церква, вул. Ярослава Мудрого, 37

Тел. (04463) 5-04-24, 5-04-22

E-mail: Kyiv_academy@ukr.net

<https://kristti.com.ua/>